

Economisch-Statistische Berichten

Opinies over ploegenstelsels

(1)

★

F. J. Clavaux

De Nederlandse uitvoer
in de na-oorlogse jaren

★

Drs. J. van der Linden

Kostprijzen in de praktijk
en kostprijstheorie

★

Prof. Dr. J. Wisselink

Verticale efficiency en
verticale kostprijs

★

Europa-bladwijzer

No. 4b

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2187

WOENSDAG 10 JUNI 1959

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

PENSIOEN-RISICO

biedt een nieuwe verzekering
van weduwnpensioen.

De algemene weduwen- en wezenwet geeft in vele gevallen een weduwe slechts gedurende een korte periode recht op een wettelijke uitkering. Pensioen-Risico stelt voor werkgevers de mogelijkheid open een tijdelijk weduwnpensioen van f. 1326,- per jaar voor de echtgenoten van hun werknemers te verzekeren, ingaande zodra de wettelijke uitkering wordt gestaakt en eindigende uiterlijk bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar.

De premie voor deze verzekering is verschuldigd tot de 50-jarige leeftijd van de echtgenote van de verzekerde werknemers bedraagt: f. 15,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering wordt beëindigd bij hertrouw van de weduwe; f. 25,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering bij hertrouw blijft doorlopen of wordt toegekend, omdat de wettelijke uitkering wegens hertrouw wordt beëindigd.

vacatures

Bij het Ministerie van Justitie (afdeling Comptabiliteit) kan worden geplaatst een

ACCOUNTANT

die zal worden belast met de leiding over de onderafdeling Controle. Het controleterrein bestaat o.m. uit een groot aantal (plm. 200) over het land verspreide comptabele administraties en administraties met zowel geld- als goederenomloop alsmede de comptabele administraties van het Ministerie zelve. Bezoldiging volgens de rang van administrateur (f. 981,77 t/m f. 1198,77 p. m.). Leeftijd: 35—50 jaar. Bezit van het diploma accountant N.I.V.A. of V.A.G.A. vereist. Eigenhandig geschreven soll. met vermelding van personalia en levensloop binnen een maand na verschijning van dit blad onder no. 471/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) te zenden aan het bureau Personeelsvoorziening van de Rijks-overheid, Prins Mauritslaan 1, Den Haag.

U reageert op annonces in „E.-S.B.”?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.*
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor *Westzeedijk, Rotterdam-W.*

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.*

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Opinies over ploegenstelsels

(I)

De invloed die het werken in ploegen heeft op het maatschappelijk en het gezinsleven der arbeiders, varieert niet alleen met de verschillende types die het ploegenstelsel kent, maar ook met de leeftijd en de burgerlijke staat der arbeiders, het aantal en de leeftijd hunner kinderen en is voorts afhankelijk van het feit of, behalve de man, ook de vrouw deel heeft aan het arbeidsproces. Dit blijkt uit een uitvoerige studie van Hilda G. Brown ¹⁾, waaraan een onder 156 mannelijke en vrouwelijke arbeidskrachten in een vijftal Britse bedrijven gehouden enquête ten grondslag ligt. Doordat in enkele dezer bedrijven verschillende soorten ploegenarbeid voorkwamen dan wel eerst kortelings tot het werken in ploegen was overgegaan beschikte een aantal geënquêteerden over nuttige vergelijkingsmogelijkheden. De kleine opzet van de enquête alsmede de grote verscheidenheid van factoren, die de gevolgen van ploegenwerk beïnvloeden, brachten met zich, dat de gegevens zich niet voor statistische bewerking leenden. Nochtans was het aantal hoofden wel zoveel groter dan het aantal zinnen, dat enkele conclusies mogelijk zijn.

Beperken wij ons ditmaal tot het twee-dagploegenstelsel — waarbij de ene ploeg bijv. werkt van 6 tot 14 en de andere van 14 tot 22 uur — dan kunnen wij melden dat 55 van de 88 daaromtrent ondervraagden te kennen gaven aan dit stelsel de voorkeur te geven boven normaal dagwerk. Het aantal voorstanders was in de bedrijven waar dit stelsel reeds geruime tijd werd toegepast groter dan in die ondernemingen waar het eerst kort geleden was ingevoerd en onder de vrouwelijke arbeidskrachten naar verhouding groter dan onder de mannelijke. Dit laatste is overigens te verklaren uit het feit dat vele dezer vrouwen gehuwd waren en hun huishoudelijke bezigheden — w.o. het doen van boodschappen — gemakkelijker konden verrichten indien zij in ploegen werkten. Biedt het ploegenstelsel de vrouw als huisvrouw dus zekere voordelen, voor de vrouw als moeder van kleine kinderen kan het een onoverkomelijk bezwaar zijn, indien er 's morgens vroeg en 's avonds laat geen oppas aanwezig is. Hoewel de gehuwde vrouw het werken in ploegen gemakkelijk acht, is haar keuze tussen ploegenarbeid en dagwerk afhankelijk van de houding die haar echtgenoot, wiens actieve medewerking — vooral indien er kleine kinderen zijn — noodzakelijk is, jegens dit stelsel inneemt.

De opvattingen der mannelijke arbeiders houden uiter-

¹⁾ „Some effects of shift work on social and domestic life”, „Yorkshire Bulletin of Economic and Social Research”, occasional paper no. 2.

aard minder nauw verband met de huiselijke omstandigheden. Nochtans gaf meer dan de helft der gehuwde mannen te kennen het ploegenstelsel te prefereren, omdat het hun gelegenheid bood meer tijd in de huiselijke kring door te brengen. Met name in gezinnen met kleine kinderen kan het ploegenstelsel voordelen opleveren, omdat de vader zich gedurende een deel van de dag met de kinderen kan bemoeien. In gezinnen met schoolgaande kinderen doet zich wel de moeilijkheid voor, dat de werktijden van de man afwijken van de schooltijden der kinderen, waardoor de vrouw meer dan één maaltijd moet bereiden. Zeer veel gemak biedt het ploegenstelsel indien ook de vrouw deelneemt aan het arbeidsproces: gedurende een deel van de dag kan de man dan helpen met het huishouden. De houding die de vrouw jegens het ploegenwerk van haar echtgenoot inneemt hangt ook hier in hoofdzaak af van de opvattingen van de laatste. Zelfs indien de vrouwen het wel gemakkelijk vonden haar echtgenoten een deel van de dag thuis te hebben, gaven zij de voorkeur aan normaal dagwerk indien de man bleek dit prettiger te vinden. Eén hunner drukte dat wel zeer kernachtig uit met de woorden: „If he is happy, I am happy”. Minder gelukkig waren overigens de jongere arbeiders en de vrijgezellen: de meesten hunner stelden ploegenarbeid, die hun te weinig gelegenheid bood deel te nemen aan „social life in the evening”, geenszins op prijs. De extra vrije tijd achtten zij een onvoldoende compensatie voor dit verlies.

Wij hebben ons moeten beperken tot het vermelden van enkele der min of meer algemene conclusies. Zou ons meer ruimte ter beschikking hebben gestaan dan hadden wij met het rapport wat kunnen uitweiden over de invloed van de morgen- en de middagploeg op de nachtrust en de maaltijden en kunnen stilstaan bij de speciale voorzieningen op het gebied van het vervoer, de voedselvoorziening, de ontspanning en de arbeidsvoorwaarden, die het toepassen van ploegenarbeid ten goede kunnen komen. Ook zouden wij dan meer details hebben kunnen weergeven dan dit: „The shift worker's early start from home in the morning did not normally involve the wife in early rising to give her husband his breakfast and see him off to work. Only four wives said they got up early for this purpose. Two other young wives said they had got up early to see their husbands off to work „at first” but did not do so now. On the other hand, four of five of the mothers whose sons were on shift work called them in the morning, and three cooked breakfasts for them before seeing them off for the 6 o'clock shift”.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Opinies over ploegenstelsels (I)	455	Verticale efficiency en verticale kostprijs, door Prof. Dr. J. Wisselink	463
De Nederlandse uitvoer in de na-oorlogse jaren, door F. J. Clavaux	456	Europa-bladwijzer No. 4b	465
Kostprijzen in de praktijk en kostprijstheorie, door Drs. J. van der Linden	460	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	468
		Notities:	
		Verkopen op afbetaling in België	459

In dit artikel over de Nederlandse uitvoer na 1950 onderscheidt schrijver de export van agrarische en die van industrieproducten. De toeneming van het uitvoervolume van landbouwproducten van 1950 op 1958 bleef ver achter bij die van industrieproducten (65 à 70 pCt. tegenover 150 pCt.). Ondanks het geleidelijk afnemen van het stijgingstempo in de loop der jaren, nl. van 8 à 9 pCt. tot 4 pCt. per jaar, wist Nederland zijn positie op de exportmarkten in West-Europa — waarop 70 pCt. van de agrarische export is gericht — te handhaven. Ook voor de komende jaren mag naar schrijvers mening met een vergroting — voor 1959 en 1960 van 3 pCt. — van onze agrarische uitvoer rekening worden gehouden. Wat de uitvoer van industriële producten betreft, deze is in de naoorlogse jaren veel grilliger verlopen dan de agrarische export. Via een meervoudige correlatieberekening tracht schrijver een verklaring hiervoor te geven. Voor 1959 en 1960 verwacht hij een toeneming van de industriële uitvoer met 10 à 12 pCt., en van de totale Nederlandse uitvoer van 8 à 9 pCt.

In dit artikel over de Nederlandse uitvoer in de naoorlogse jaren is als beginpunt het jaar 1950 gekozen, aangezien de Nederlandse economie toen in redelijke mate hersteld was van de door de oorlog ontstane schade en achterstand en de devaluatie van de gulden in 1949 ons exportprijsspeil op een reëler niveau had gebracht.

Bij de beschouwing van de ontwikkeling van onze export in de daaropvolgende acht jaren is het goed reeds direct een onderscheid te maken tussen de uitvoer van agrarische producten en die van industrieproducten. Onder agrarische producten worden hier tevens verstaan producten van de voedings- en genotmiddelenindustrie. De vraag naar landbouwproducten en voedingsmiddelen wijzigt zich nl. op lange termijn gezien relatief langzaam en ondergaat slechts in betrekkelijk geringe mate de invloed van conjuncturele schommelingen. De vraag naar industriële producten daarentegen is veel conjunctuurgevoeliger en vertoont ook een veel sterkere groeitrend. Ook het aanbod van industrieproducten op de exportmarkten is i.v.m. schommelingen in de binnenlandse afzet minder stabiel dan dat van agrarische producten en voedingsmiddelen.

De jaarlijkse stijging van de Nederlandse uitvoer, onderscheiden naar „landbouw” en „industrie”, blijkt uit onderstaand overzicht.

TABEL 1.

Procentuele toeneming van het volume van de Nederlandse uitvoer per jaar

	Totaal a)	Landbouw	Industrie
1950 - 1951	+ 15	+ 10	+ 20
1951 - 1952	+ 8	+ 7	+ 9
1952 - 1953	+ 13	+ 8	+ 16
1953 - 1954	+ 15	+ 9	+ 18
1954 - 1955	+ 9	+ 6	+ 11
1955 - 1956	+ 5,5	+ 7,5 } gem.	+ 4
1956 - 1957	+ 6	+ 1,5 } 4,5	+ 8,5
1957 - 1958	+ 9	+ 4	+ 11

a) I.v.m. bepaalde correcties zijn kleine verschillen met de officiële indices van het C.B.S. mogelijk.

Agrarische uitvoer.

Hoewel de toeneming van het uitvoervolume ¹⁾ van landbouwproducten van 1950 op 1958 ver achter bleef bij die van industrieproducten (+ 65 à 70 pCt. tegenover +

De Nederlandse uitvoer in de na-oorlogse jaren

150 pCt.!) is deze toch wel als belangrijk te kwalificeren ²⁾. Het valt echter op, dat het stijgingstempo in de loop der jaren geleidelijk is afgenomen, nl. van 8 à 9 pCt. tot 4 pCt. per jaar. De onderbreking van dit geleidelijke verloop in 1956 en 1957 werd veroorzaakt door een incidenteel hoge export in eerstgenoemd jaar, als gevolg van plotseling sterk vergrote afzetmogelijkheden i.v.m. vorstschade begin 1956 in enkele omringende landen.

Ondanks de geringere stijging in de latere jaren wist Nederland, zoals uit tabel 2 blijkt, zijn positie op de exportmarkten in West-Europa — waarop 70 pCt. van deze export is gericht — te handhaven. Het valt zelfs op, dat dit aandeel, behalve in 1952 en 1953 afzonderlijk, merkwaardig stabiel is geweest.

TABEL 2.

Nederlands aandeel van de voor Nederland belangrijkste agrarische exportproducten in de West-europese invoer hiervan
(in pCt.)

1952	18,5	} gem. 17
1953	15,5	
1954	17	
1955	17,5	
1956	17,5	
1957	17,5	
1958	17,5	

Mede op grond van de verwachte verdere welvaartsstijging en bevolkingsgroei in West-Europa mag daarom ook voor de komende jaren met een vergroting van onze agrarische uitvoer rekening worden gehouden. De lijn, die uit tabel 1 valt af te leiden, doortrekkend, lijkt een prognose voor 1959 en 1960 van + 3 pCt. niet te optimistisch.

Industriële uitvoer.

Zoals reeds opgemerkt, is de industriële uitvoer in de

¹⁾ Tenzij anders vermeld wordt verder steeds over de hoeveelheidsontwikkeling gesproken.

²⁾ Interessant is in dit verband een vergelijking met de periode van dezelfde duur voorafgegaan aan het haussejaar 1929: van 1921 af nam de landbouwexport naar hoeveelheid met ca. 75 pCt. toe, hetgeen vrijwel evenveel is als in de periode 1950 tot 1958. Ook de stijging van de industriële uitvoer tussen 1921 en 1929, die 175 pCt. beliep, was ongeveer van dezelfde orde van grootte als van 1950 tot 1958.

na-oorlogse jaren veel grilliger verlopen. Om een indruk te krijgen in hoeverre fluctuaties zijn veroorzaakt door schommelingen in de buitenlandse vraag kan een vergelijking met de ontwikkeling van de uitvoer van concurrerende landen dienen. Hiervoor is in dit artikel uitgegaan van de Westeuropese uitvoer, die overwegend uit industriële produkten (bijna 90 pCt.) bestaat en voor een belangrijk deel (ruim 50 pCt.) is gericht op de Westeuropese markt; voor de Nederlandse industriële uitvoer is dit ruim 60 pCt.

TABEL 3.

Procentuele mutaties in de uitvoer van

	Nederland (industrie)	West-Europa, excl. Ned. (totaal)	Vershil
1950 - 1951	+ 20	+ 12	+ 8
1951 - 1952	+ 9	- 5	+ 14
1952 - 1953	+ 16	+ 9	+ 7
1953 - 1954	+ 18	+ 11	+ 7
1954 - 1955	+ 11	+ 9,5	+ 1,5
1955 - 1956	+ 4	+ 7,5	- 3,5
1956 - 1957	+ 8,5	+ 6,5	+ 2
1957 - 1958	+ 11	+ 1	+ 10
gem. 1950 - 1958	+ 12	+ 6,5	+ 5,5

De correlatie tussen deze twee grootheden is op het eerste gezicht niet erg groot. Deze indruk wordt bevestigd door de lage correlatiecoëfficiënt (0,5) die uit een desbetreffende berekening volgt. Wel valt op, dat de Nederlandse uitvoer van industriële produkten over de beschouwde periode de Westeuropese uitvoer jaarlijks gemiddeld met bijna 6 pCt. heeft overtroffen. Op dit verschijnsel zal verder nog worden teruggekomen.

Gezien het feit, dat de fluctuaties in het stijgingstempo van de Nederlandse uitvoer van industrieproducten onvoldoende worden verklaard door de schommelingen in de buitenlandse vraag, lijkt het waarschijnlijk dat ook fluctuaties in het aanbod van Nederlandse zijde hierbij een belangrijke rol hebben gespeeld. Deze treden nl. op naar gelang er wijzigingen optreden tussen de beschikbare capaciteit in ons land enerzijds en de totale vraag naar Nederlandse industrieproducten (uit binnen- en buitenland) anderzijds.

In een periode van grote vraag t.o.v. de totale leveringsmogelijkheden zal de uitvoerstijging nl. achterblijven bij de toeneming van de buitenlandse vraag (evenals uiteraard de stijging van de binnenlandse afzet bij de gestegen binnenlandse vraag); het aanbod is alsdan relatief te klein. Bij een in verhouding kleine vraag is het aanbod van de Nederlandse industrie ruim, hetgeen eventueel geforceerd („prijsonderbieding”, relatief lage lonen) zal leiden tot een groter aandeel in de buitenlandse markt of anders gezegd tot een groter export dan op grond van de buitenlandse vraag normaliter had mogen worden verwacht.

Blijft dus een cijferreeks te zoeken, die een juiste weerspiegeling van de schommeling in de ruimte tussen „vraag” en „aanbod” geeft. Het werkloosheidscijfer lijkt daarvoor bijzonder geschikt, aangezien in de Nederlandse constellatie gevoeglijk gesteld kan worden, dat een daling van dit cijfer een aanwijzing vormt voor een geringere ruimte tussen „aanbod” en „vraag” en een stijging in deze reeks een gevolg is van een grotere ruimte. De produktiefactor grondstoffen is in feite nl. steeds voldoende beschikbaar geweest (geen wereldschaarste, voldoende deviezen), terwijl ook de kapitaalgoederenvoorraad in totaal gezien — afgezien van de periode vlak na de oorlog — voldoende was om volledige werkgelegenheid te verzekeren; de structurele werkloosheid in ons land is dan ook van ondergeschikte betekenis.

(Advertentie)

Een vergelijking van de schommelingen in de werkloosheidscijfers in de periode 1950-1958 met de verschillen tussen de mutaties in de Nederlandse uitvoer van industrieproducten enerzijds en die in de Westeuropese uitvoer anderzijds (na aftrek van het gevonden „constante” verschil van 6 pCt.) maakt — gezien de op het oog reeds vrij duidelijke correlatie — waarschijnlijk, dat de ingeslagen weg tot bruikbare resultaten zal leiden t.a.v. de verklaring van het verloop van de Nederlandse industriële export.

TABEL 4.

Vershil in stijgingspercentage per jaar van de totale Westeuropese uitvoer en de Nederlandse uitvoer van industrieproducten

	Vershil in stijgingspercentage per jaar van de totale Westeuropese uitvoer en de Nederlandse uitvoer van industrieproducten (kolom 3, tabel 3)	Afwijkingen van het gemiddelde	
		van de verschillen in kolom (1)	van de werkloosheid in 10.000
	(1)	(2)	(3)
1951	+ 8	+ 2	+ 1
1952	+ 14	+ 8,5	+ 5
1953	+ 7	+ 1	+ 2
1954	+ 7	+ 1	+ 0,5
1955	+ 1,5	- 4,5	- 2,5
1956	- 3,5	- 9,0	- 3,5
1957	+ 2	- 4	- 3
1958	+ 10	+ 4,5	+ 1,5

Via een meervoudige correlatieberekening is gepoogd een nader inzicht in deze samenhang te verkrijgen; meervoudig omdat de stijging van de Nederlandse industriële uitvoer is gerelateerd aan die van de totale Westeuropese uitvoer (typerend voor de „vraag”) en aan de fluctuaties in de werkloosheid (typerend voor het „aanbod”) tegelijk. T.a.v. de werkloosheidscijfers is daarbij eerst een „ijzeren” werkloosheid van 35.000³⁾ (w.o. begrepen frictiewerkloosheid en regionale structuurwerkloosheid) afgetrokken, terwijl voor het overige niet de absolute cijfers in de berekening zijn opgenomen, doch de logaritmen hiervan. Dit is geschied, om het effect te meten van de relatieve veranderingen in de werkloosheid, die een betere maatstaf vormen dan absolute mutaties. Een stijging van de werk-

³⁾ Alleen mannen.

loosheid van bijv. 10.000 bij een niveau van 30.000 is immers het effect van een veel belangrijker mutatie in de verhouding van vraag en aanbod dan een even grote stijging bij een niveau van bijv. 130.000.

De aldus opgezette berekening levert een vrij hoge correlatie op, nl. van 0,98. De gevonden regressievergelijking heeft de volgende gedaante:

$$n = 0,72 e + 10,5 \log (w - 35) - 8,3$$

waarbij n = procentuele stijging van de Nederlandse uitvoer van industrieproducten per jaar

e = procentuele stijging van de totale Westeuropese uitvoer

w = werkloosheid \times 1.000 in Nederland (alleen mannen).

Hieruit blijkt, dat de fluctuaties in de Westeuropese uitvoer (= de conjunctuur in de afzetlanden) voor ruim 70 pCt. hun weerslag vinden in de Nederlandse uitvoer van industrieproducten. De verdere uitwerking van de gevonden regressievergelijking is gegeven in tabel 5 en de grafiek, waarbij er vanuit is gegaan, dat het „aanbodseffect” (kolom 2) over de beschouwde periode als geheel neutraal is geweest, m.a.w. dat dooreengenomen een evenwichtige verhouding tussen productiecapaciteit en totale vraag heeft bestaan; het gemiddelde van 75.000 werklozen in dit tijdvak vormt een redelijke grond voor deze veronderstelling. Onderstaande tabel geeft derhalve een, gezien de korte periode van beschouwing uiteraard zeer globale, poging tot een kwantitatieve „verklaring” van de jaarlijkse mutaties in de Nederlandse uitvoer van industrieproducten.

Deze opstelling geeft — onder voorbehoud i.v.m. het globale karakter der gegevens — aanleiding tot de volgende opmerkingen:

a) Het grootste verschil tussen de jaarlijkse mutaties in de industriële export t.g.v. verschillen in de conjunctuur bedraagt in de beschouwde periode 12 pCt. (+ 9 pCt. in 1954 en — 3 pCt. in 1952) en wijkt merkwaardigerwijs weinig af van dit verschil als gevolg van onderscheiden „aanbodposities” dat nl. op 13 pCt. is becijferd (— 7,5 pCt. in 1956 en + 5,5 pCt. in 1952).

b) Het grootste verschil tussen twee opeenvolgende jaren trad op aan de „vraag”zijde, nl. 11,5 pCt. van 1951 op 1952; aan de „aanbod”zijde was dit 7,5 pCt. van 1957

TABEL 5.

„Verklaring” van de mutaties in de Nederlandse uitvoer van industrieproducten (in pCt.)

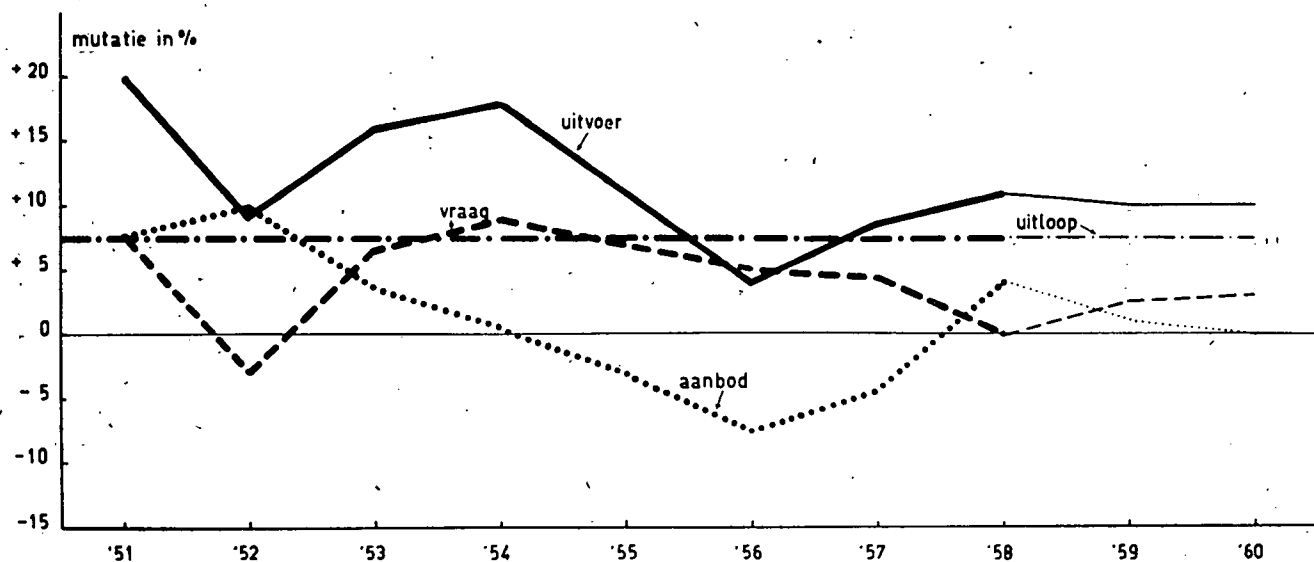
	uit buitenl. vraag	uit „aanbod”	„struc- turele uitloop”	totaal „verklaar- de” stij- ging	reële stijging	onver- klaard residu
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1950-51	+ 8,5	+ 2,5	+ 7,5	18,5	+ 20	+ 1,5
1951-52	— 3	+ 5,5	+ 7	9,5	+ 9	— 0,5
1952-53	+ 6,5	+ 3,5	+ 7	17	+ 16	— 1
1953-54	+ 9	+ 0,5	+ 7,5	17	+ 18	+ 1
1954-55	+ 7	— 3	+ 7,5	11,5	+ 11	— 0,5
1955-56	+ 5	— 7,5	+ 7,5	5	+ 4	— 1
1956-57	+ 4,5	— 4,5	+ 7	7	+ 8,5	+ 1,5
1957-58	0	+ 3	+ 7	10	+ 11	+ 1
1950-58	ca. + 45	0	ca. + 75	ca. + 150	ca. + 150	+ 2

op 1958. Dit is ook wel verklaarbaar, aangezien een mutatie in de vraag door één factor wordt bepaald, nl. de buitenlandse conjunctuur en die in het „aanbod” in feite door twee factoren, nl. de binnenlandse en buitenlandse conjunctuur.

De gevonden constante ad 7 à 7,5 pCt. is in de tabel aangeduid als „structurele uitloop” en is ruim 1 pCt. hoger dan die welke uit de eenvoudige vergelijking in tabel 3 volgt. Dit spectaculaire verschil in groei tussen de Nederlandse uitvoer van industrieproducten en de totale Westeuropese uitvoer verdient een nadere verklaring. Als zuiver technische factoren kunnen in de eerste plaats worden genoemd het feit dat in de Westeuropese uitvoer nog voor ruim 10 pCt. landbouwproducten is begrepen, waarvan de expansie, zoals reeds aangetoond, belangrijk kleiner is en voorts de omstandigheid, dat de Nederlandse uitvoer — zoals opgemerkt — in sterker mate is geöriënteerd op de Westeuropese markten dan de uitvoer van de andere Westeuropese landen gevoegd bij het feit, dat de Westeuropese invoer sterker is toegenomen (liberalisatie, economisch herstel) dan de wereldinvoer. Voorts profiteerde de Nederlandse export van de vergaande liberalisatie in het kader van de Benelux.

De belangrijkste factor schijnt echter onze sterkere bevolkingsgroei te zijn, die tot een extra inspanning t.a.v. de export noopt; deze inspanning dient in de industriële sector zelfs zódanig te zijn, dat de geringere expansie van de agrarische uitvoer — die nog steeds een relatief groot

Het verloop van de Nederlandse uitvoer van industrieproducten „verklaard” uit vraag en „aanbod”

deel van de totale Nederlandse export vormt — wordt goedge maakt. Dat de Nederlandse uitvoer van industrie-produkten belangrijk meer is kunnen toenemen dan de overeenkomstige Westeuropese uitvoer, is uiteraard slechts mogelijk geweest dankzij een gunstige concurrentiepositie. Deze is hier dus impliciet in de berekeningen verdisconteerd, dit in afwijking van de methode welke het C.P.B. bij zijn jaarplannen volgt.

d) Uit de totaalregel van tabel 5 valt af te leiden, dat de stijging van de Nederlandse industriële uitvoer sedert 1950 tot het 2½-voud, voor meer dan de helft „autonoom” is geweest, en voor het overige is toe te schrijven aan de toegenomen vraag in de afzetlanden.

Een belangrijke vraag is nu, of de hier gevonden samenhang bruikbaar is voor prognosedoeleinden. In principe bestaat er nl. de moeilijkheid, dat als verklarende factor in de vergelijking de hoogte van de werkloosheid is opgenomen, terwijl deze zelf, zij het indirect, door de grootte van de export wordt beïnvloed. Zonder hierop thans dieper in te gaan, kan opgemerkt worden, dat in de praktijk de

formule goed hanteerbaar blijkt te zijn. Immers, bij een verwachte relatief kleine werkloosheid wordt een zekere spanning tussen de totale vraag en totale aanbodsmogelijkheid van de Nederlandse industrie verwacht.

In een dergelijke situatie van relatieve schaarste is het — op korte termijn gezien — voor de producent voordeliger de eigen markt het eerst te bedienen en eerst in tweede instantie de moeilijker buitenlandse markt. Er moet derhalve met een verschuiving in de afzet ten nadele van de export rekening worden gehouden, die echter vrijwel geen invloed zal hebben op de productie en de werkgelegenheid. Voor de volledigheid zij er op gewezen, dat de opgestelde prognose van de totale afzet in het binnenland uiteraard ook dezelfde dient te blijven, hetgeen impliceert, dat ook de importraming hierdoor beïnvloed wordt.

In het tegenovergestelde geval, dus bij een verwachte grote werkloosheid zal de Nederlandse industrie om produktiedaling zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken trachten haar aandeel op de exportmarkten te vergroten. In een dergelijke conjunctuurfase zal de uit de extra-export voortvloeiende extra-productie de werkgelegenheid niet belangrijk beïnvloeden, omdat er dan alle ruimte is voor verbetering van de „arbeidsproductiviteit”. Met een kleine correctie naar beneden op de uit de formule resulterende exportstijging (volgens berekeningen van maximaal 1 pCt.) dient echter in dit geval wel rekening te worden gehouden.

Het behoeft waarschijnlijk geen betoog, dat al deze beschouwingen en becijferingen alleen kunnen gelden in een economische constellatie zoals wij die ook in de afgelopen jaren hebben gekend (ruime vrijheid in de internationale handel, geen grote depressies in de conjunctuur).

Ter illustratie zijn ten slotte ramingen opgesteld voor de jaren 1959 en 1960, ervan uitgaande, dat de buitenlandse vraag, die door het C.P.B. voor 1959 3½ pCt. hoger is geraamd dan in 1958, in 1960 i.v.m. een verwachte verbetering van de conjunctuur nog iets meer zal toenemen (bijv. 4½ pCt.) en voorts dat de werkloosheid in 1959 gelijk zal zijn aan het voor seizoen gecorrigeerde cijfer voor het eerste kwartaal ad ca. 80.000 en in 1960 i.v.m. een verwachte stijging van de totale vraag (uit binnen- en buitenland) wat lager zal zijn, bijv. 70.000.

Volgens de gevonden relatie krijgt men dan voor deze jaren resp.:

$$\begin{aligned} & 0,72 \times 3\frac{1}{2} + 10,6 \log (80 - 35) - 8,3 (1959) \\ \text{en } & 0,72 \times 4\frac{1}{2} + 10,6 \log (70 - 35) - 8,3 (1960) \\ \text{of } & 2,5 + 17,5 - 8,3 = 2,5 + 1,9 + 7,3 = 11,7 \text{ pCt. (1959)} \\ \text{en } & 3,2 + 16,3 - 8,3 = 3,2 + 0,7 + 7,3 = 11,2 \text{ pCt. (1960).} \end{aligned}$$

Daar de geraamde werkloosheid voor beide jaren zeer dicht bij het „evenwichtsniveau” van 75.000 ligt is hier geen speciale correctie nodig i.v.m. de relatie export-werkloosheid. Gezien de gevonden onnauwkeurigheidsmarge van ca. 1 pCt., die in 1957 en 1958 naar boven optrad, lijkt het reëel voor 1959 een uitslag hiervan naar beneden aan te houden. Uiteindelijk worden de prognoses dan voor beide jaren ca. + 11 pCt. of, rekening houdend met genoemde foutenmarge, + 10 à 12 pCt.

Eerder is een stijging van de landbouwuitvoer geraamd van 3 pCt. in beide jaren, hetgeen bij een verhouding landbouw-industrie als 1 : 2 een berekende toeneming van de totale Nederlandse uitvoer oplevert van 8 à 9 pCt. Ter vergelijking zij gewezen op de desbetreffende prognose in het Centraal Economisch Plan 1959 ad + 6 pCt., bij een overigens hoger geraamd werkloosheid dan hier is aangehouden.

Rotterdam.

F. J. CLAVAUX.

Verkopen op afbetaling in België

Blijkens gegevens, gepubliceerd in „Weekberichten van de Kredietbank”, zijn de verleende afbetalingskredieten in België vorig jaar niet onaanzienlijk teruggelopen. Volgens de statistiek bedroegen zij in het tweede halfjaar 1958 fr. 3.921 mln., hetgeen 7,2 pCt. minder is dan in de vergelijkbare periode van 1957. Corrigeert men deze cijfers in verband met het feit, dat de statistiek in 1958 op meer financieringsinstellingen betrekking had, dan bedraagt de achteruitgang zelfs 13,5 pCt. Zoals onderstaande tabel doet zien, zijn vrijwel alle artikelen categorieën aan een daling onderhevig geweest.

Kredieten op afbetaling volgens de gefinancierde artikelen (tweede halfjaar)

	1957		1958	
	mln. fr.	pCt.	mln. fr.	pCt.
Vrachtwagens, autobussen	443	10,5	361	9,2
Landbouwmaterieel	124	2,9	104	2,7
Personenwagens	1.188	28,1	1.108	28,3
Motorrijwielen, scooters, rijwielen	177	4,2	133	3,4
Textiel, bont	408	9,6	333	8,5
Boeken	40	1,0	34	0,9
Bedrijfsuitrusting	345	8,2	343	8,7
Huishoudelijke artikelen	1.499	35,5	1.499	38,2
Diensten			6	0,1
Totaal	4.224	100,0	3.921	100,0

De daling van het kredietbedrag in de overige sectoren wordt niet gecompenseerd door hogere contante betalingen. Dit wil overigens niet zeggen, dat de contante betalingen op de ontwikkeling van 1958 geen invloed hebben gehad. Ingevolge wettelijke kredietvoorschriften waren zij hoger dan vorig jaar, nl. gemiddeld 29 pCt. tegen 26,7 pCt. in het tweede halfjaar 1957. Deze verhoging en de verkorting der looptijden van de kredieten — beide maatregelen werden getroffen in het kader der conjunctuurafremming in 1957 en bleven grotendeels gehandhaafd tot in februari jl. — kunnen, merkt „Weekberichten” op, ongetwijfeld ten dele de achteruitgang van de verkopen op afbetaling verklaren.

Dat integrale kostprijzen tot verkeerde uitkomsten kunnen leiden demonstreert schrijver met twee aan de werkelijkheid ontleende voorbeelden. Hij stelt dat deze verkeerde uitkomsten een gevolg zijn van het opnemen van de vaste kosten. Hij betoogt dat vaste kosten „tijdgebonden” zijn, dus causaal verbonden met de invloed van het verlopen van de tijd en dat zij daarom wel in de periodieke resultatenoverzichten moeten worden opgenomen, maar niet in de kostprijzen van de produkten. Alleen de „verbruiksgebonden” variabele kosten zijn naar zijn mening echte kosten. In dit verband wijst hij er op dat afschrijvingen in principe alléén kunnen voortkomen uit tijdgebonden oorzaken en daarom periodiek en ten laste van de winst dienen te geschieden. Indien de vaste kosten niet in de kostprijsberekeningen van de produkten worden opgenomen verkrijgt men — zo stelt schrijver — met minder rekenwerk betere resultaten. Hij demonstreert dit weer met enkele praktische voorbeelden.

Kostprijzen in de praktijk en kostprijsstheorie

Hoe kostprijzen in de praktijk werken moet worden gedemonstreerd aan de hand van — echte — voorbeelden. Uit een veelheid kies ik de volgende twee, waarin de omstandigheden sterk uiteenlopen. Aan een machinefabriek wordt offerte gevraagd voor het uitvoeren van een reparatie. De fabriek is al enige jaren slecht van werk voorzien. Alleen de kern van het personeel is aangehouden en die loopt nog een goed deel van de dag „de schutting te teren”. De calculator is daarom op het hart gebonden om de kostprijzen vooral niet te hoog te calculeren. Voor de gevraagde offerte kan hij desondanks niet lager komen dan f. 11.000. De directeur voelt aan dat hij de order voor deze prijs niet zal krijgen. Hij verwacht een goede kans te hebben bij een prijs van f. 10.000, maar dat betekent een verlies van f. 1.000. De onderbezettingsverliezen — welke niet in de kostprijzen worden opgenomen — zijn toch al zo hoog, dat hij het niet verantwoord acht bovendien nog tegen verlies te gaan werken. Uit deze overwegingen ontstaat de aanbiedingsprijs van f. 11.000: er zit dan wel geen winst aan, maar ook geen verlies. De fabriek krijgt de order niet. De variabele kosten — welke in de calculaties niet afzonderlijk werden vermeld — bedroegen voor deze reparatie ongeveer f. 2.000.

Een grondstofverwerkende fabriek kan alle produkten welke worden gemaakt, vlot verkopen. De verkoopprijzen zijn vastgesteld en even hoog als de kostprijzen. De grondstoffen worden — het voorbeeld speelt kort na de oorlog — door „Den Haag” mondjesmaat toegewezen. Met het doel de grondstoffen zorgvuldiger te doen bewerken en daardoor meer te kunnen verkopen wordt aan de fabrikant geadviseerd om de premie aan de arbeid(st)ers in de eerste plaats te baseren op het aantal produkten dat uit een hoeveelheid grondstof wordt verkregen, in plaats van op de hoeveelheid grondstof welke wordt verwerkt. De fabrikant overweegt: „omdat de verkoopprijs gelijk is aan de kostprijs is de winst zowel per produkt als in totaal nul, en die winst blijft nul hoeveel ik ook verkoop. Verandering van het premiestelsel zou meebrengen dat er meer bewerk(st)ers nodig worden. In plaats van quitte te spelen zoals nu, zal er dus zelfs een verlies ontstaan gelijk aan de stijging van de loonkosten”. Het voorstel werd

daarom — gelukkig alleen in eerste instantie — beslist van de hand gewezen. De variabele kosten — welke ook hier niet afzonderlijk in de calculaties werden vermeld — bedroegen ruim de helft van de kostprijs = verkoopprijs.

Wij voelen dat de ergerlijke leegloop van mensen en machines in het eerste voorbeeld en het mishandelen van schaarse grondstoffen in het tweede, niet goed kunnen zijn. Toch werd het beleid in beide gevallen gebaseerd op kostprijsberekeningen welke volgens de regels van de kunst zijn opgesteld. Ik meen dan ook, geleerd door deze en vele andere praktijkvoorbeelden, dat de fout niet in de eerste plaats moet worden gezocht bij de fabrikanten of hun calculators, dus niet bij de toepassing van de regels, maar bij de regels zelf. Het is mijns inziens namelijk niet juist om de vaste kosten op dezelfde wijze te zien en te behandelen als de variabele kosten. Zo komen wij tot de kostprijsstheorie.

Dat vaste en variabele kosten hoogstens mogen worden onderscheiden, maar dat zij in de kostprijsberekeningen op principieel dezelfde wijze moeten worden opgenomen, vindt men bij vele schrijvers verdedigd of zelfs praktisch als vanzelfsprekend aangenomen. Als aangrijpingspunt voor discussie kies ik de laatste publikatie, welke mij over dit onderwerp onder ogen kwam, namelijk het artikel van Prof. Dr. A. Mey in het „Maandblad voor Accountancy en Bedrijfshuishoudkunde” van januari 1959. In het begin van dat artikel zegt Prof. Mey: „Duurzame produktiemiddelen zijn — technisch en economisch beschouwd — niet anders dan voorraden van daarin voor bepaalde duur opgesloten werkeenheden”. Zij moeten daarom op dezelfde wijze worden behandeld als voorraden vlottende produktiemiddelen. „Tweeërlei principieel standpunt innemen zou volstrekt met de logica in strijd zijn”. In een vervolgartikel in het maart-nummer van het M.A.B. wordt dit op blz. 107 nog eens herhaald met de woorden: „Bij de werkeenheden der bewerkingsmachines... ligt geen principieel...

verschil met de waarde van andere voorraadeenheden”.

Voordat ik inga op het onderwerp zelf vestig ik de aandacht op de methode van bewijsvoering welke wordt gevolgd: er wordt uitgegaan van definities of omschrijvingen en daarop wordt voortgebouwd. Definitie: voorraden produktiemiddelen zijn voorraden. Definitie: duurzame produktiemiddelen zijn — na de trouvaille van de werkeenheden — ook voorraden. Conclusie: beide soorten produktiemiddelen zijn voorraden en moeten dus op dezelfde wijze worden behandeld. Wijlen Prof. Dr. Mr. F. de Vries heeft — verwijzend vooral naar Walter Eucken — sterk tegen deze methode gewaarschuwd.

Indien niet wordt uitgegaan van definities maar van waarnemingen van de werkelijkheid dan zien wij het volgende. Er zijn voorraden vlottende produktiemiddelen welke afnemen doordat er van wordt gebruikt ten behoeve van de produkten (stalen platen voor schepen). Er zijn echter ook voorraden — soms technisch dezelfde — vlottende produktiemiddelen welke afnemen terwijl er niet van wordt gebruikt (stalen platen welke verroesten). Er zijn duurzame produktiemiddelen welke verminderen in produktievermogen doordat er gebruik van wordt gemaakt voor de produkten (auto's welke na een bepaald aantal kilometers zijn versleten). Er zijn echter ook duurzame produktiemiddelen — soms technisch dezelfde — welke aan het eind van hun latijn raken zonder dat er gebruik van wordt gemaakt (een auto raakt uit de mode, autobanden drogen in en scheuren).

Verder zien wij dat er overgangen zijn. Als het verbruik ten behoeve van de produkten maar groot genoeg is, is de voorraad op — moet vervanging onder ogen worden gezien — voordat het roesten, uit de mode raken of indrogen een rol kan gaan spelen. Soms kan zelfs worden waargenomen dat een produktiemiddel het langer uithoudt als er gebruik van wordt gemaakt dan wanneer er geen gebruik van wordt gemaakt (de autoband die regelmatig wordt gebruikt kan een langere levensduur hebben dan de band die „ligt te verliggen”). Om de formuleringen eenvoudiger te houden zal dit geval verder buiten beschouwing blijven. Om dezelfde reden wordt alleen gesproken van produkten, hoewel voor diensten hetzelfde geldt.

Omdat wij aansturen op regels voor de kostprijsberekening van de produkten, rangschikken wij deze waarnemingen als volgt. Er zijn duurzame produktiemiddelen en voorraden vlottende produktiemiddelen welke beide méér afnemen — eerder voor vervanging in aanmerking komen — door het gebruik dat daarvan wordt gemaakt voor de produkten dan door het verlopen van de tijd (ik noem deze verbruiksgebonden). Er zijn duurzame produktiemiddelen en voorraden vlottende produktiemiddelen welke beide méér afnemen door het verlopen van de tijd dan door het gebruik dat daarvan wordt gemaakt voor de produkten (ik noem deze tijdgebonden)¹⁾ ²⁾.

¹⁾ Het onderscheid tussen tijdgebonden en verbruiksgebonden voorraden geldt niet alleen voor bedrijfsmiddelen en -voorraden, maar ook voor middelen en voorraden welke door de Overheid, met name militaire voorraden en uitrustingen, privé of in de (gezins)huishouding worden gebruikt. Juist deze middelen zijn dikwijls tijdgebonden. De term (duurzame) verbruiksgoederen werkt in dit verband verwarrend, omdat het verbruik dikwijls niet bepalend is voor de tijd dat zij hun diensten leveren.

²⁾ In „Moderne kostprijsopvattingen” gebruikt Dr. A. M. Groot hiervoor de m.i. niet zo sprekende term „capaciteitskosten” (tweede druk, blz. 66).

Een verbruiksgebonden produktiemiddel of voorraad wordt verbruikt — vervanging moet onder ogen worden gezien — en de (gemiddelde) tijd dat de eenheden in de voorraad zijn besloten, hangt af van het verbruik uit deze voorraad ten behoeve van de produkten. Een tijdgebonden voorraad komt aan zijn einde door allerlei oorzaken als daar zijn: technische (het vervallen van houten gebouwen, roesten, indrogen); juridische (aflopen van een concessie of van erfpacht, verlopen van een abonnement); economische (uit de mode raken, bijv. van huizen of auto's, met name in de privésfeer; de variabele kosten verbonden aan het gebruiken van een tijdgebonden produktiemiddel of voorraad stijgen boven de opbrengsten of de opbrengsten dalen beneden die variabele kosten; nieuwe produktiemiddelen hebben zoveel voordelen dat afdanken van de oude er het gevolg van is). Deze oorzaken zijn dus van heel verschillende aard, maar zijn alle of een gevolg van het eenvoudig verlopen van de tijd of van de ontwikkelingen welke zich in de loop van de tijd voordoen. Het gebruik dat van deze produktiemiddelen of voorraden wordt gemaakt verhaast noch verlangzaamt het opraken van de voorraad, heeft dus ook geen invloed op de (gemiddelde) duur dat de eenheden in de voorraad zijn opgesloten.

Het verminderen van tijdgebonden voorraden hebben wij veel minder in de hand: aan de snelheid van het verlopen van de tijd zelf kunnen wij — nu het „zon sta stil” van Jozua niet meer en de theorie van Einstein nog niet als toepasbaar worden aanvaard — in het geheel niets veranderen. Wel is het mogelijk de invloed van het verlopen van de tijd te vergroten of te verkleinen. Door reclame bijv. kan een bepaalde mode langer in zwang worden gehouden. Dergelijke acties doen soms zelfs een produktiemiddel overgaan van tijdgebonden naar verbruiksgebonden. Vaker zien wij andersom produktiemiddelen overgaan van verbruiksgebonden naar tijdgebonden. Indien en voorzover echter een produktiemiddel tijdgebonden is, wordt het verminderen van zijn produktievermogen niet veroorzaakt door de produkten welke wij besluiten te maken. Die vermindering kan niet aan deze produkten worden toegeschreven, is daarmee niet causaal verbonden en mag dus niet in de kostprijzen van die produkten worden opgenomen. Het afnemen kan alleen worden toegerekend aan het verlopen van de tijd en kan dan ook alleen per periode worden uitgedrukt.

In de schijnbaar logische redenering welke hiervoor werd weergegeven werd de oorzaak van het verminderen van de voorraden vlottende produktiemiddelen en van de voorraden werkeenheden in duurzame produktiemiddelen stilzwijgend als gelijk aangenomen. Die oorzaak is — zo menen wij te hebben aangetoond — echter voor de tijdgebonden voorraden en produktiemiddelen een geheel andere dan voor de verbruiksgebonden. Wij moeten dan ook tot de conclusie komen dat het „volstrek met de logica in strijd zou zijn” beide op dezelfde wijze te behandelen. Ik meen dat de onjuiste gedachtegang is ingegeven door de — begrijpelijke — wens dat de productie zal verlopen volgens de plannen die er waren toen tot het aanschaffen van een duurzaam produktiemiddel werd besloten en dat men daarom de calculatie welke men voor dat besluit nodig had voortzet ook nadat de beslissing is gevallen en niet meer kan worden teruggedraaid. Om te beslissen over de aanschaffing van een machine is echter een opstelling nodig van de kosten en opbrengsten van die machine. Voor beslissingen over een produkt is een op-

stelling nodig van de kosten en opbrengsten van dat produkt. De onjuiste behandeling van de tijdgebonden produktiemiddelen is voorts begrijpelijk omdat er wel een technisch verband is: de produkten kunnen technisch niet worden gemaakt zonder de tijdgebonden produktiemiddelen. Dit neemt echter niet weg dat het gebruik maken van een tijdgebonden produktiemiddel economisch van dat produktiemiddel geen offer vergt.

Afboekingen en afschrijvingen. Als van verbruiksgebonden vlottende voorraden eenheden worden gebruikt, behoort dit verbruik in principe te worden belast aan de kostprijzen van de produkten waarvoor die eenheden worden verbruikt (bij verspilling aan de afdelingsresultaten). Daartegenover dient dit verbruik van de voorraden te worden afgeboekt. Als dit wordt gedaan behoeft er — afgezien van waardeveranderingen — op de verbruiksgebonden voorraden niet te worden afgeschreven. Op dezelfde wijze dient in principe van duurzame produktiemiddelen, indien en voorzover zij verbruiksgebonden zijn, het verbruik te worden afgeboekt, zodat ook hierbij dan geen afschrijvingen uit hoofde van het verminderen van de voorraad nodig zijn. Bij tijdgebonden voorraden en produktiemiddelen mogen overboekingen naar de kostprijs niet plaatsvinden, omdat hier immers de vermindering niet wordt veroorzaakt door de produkten. Als men de vermindering tot uitdrukking wil brengen in afschrijvingen — ik meen dat dit in ieder geval lang niet altijd nodig of gewenst is, maar de argumentatie hiervoor valt buiten het bestek van dit artikel — zijn deze afschrijvingen geen kosten, maar verliezen. De conclusie moet zijn dat als er wordt afgeschreven, dit in principe alleen kan en mag voor tijdgebonden voorraden, dus periodiek en uit de winst.

Uitbreiding tot alle vaste „kosten”. Uit het aangrijpingspunt dat wij voor de discussie kozen, vloeide voort dat tot dusverre alleen werd gesproken over het afnemen van vlottende en duurzame produktiemiddelen en het verband daarvan met de produkten. Breiden wij onze waarnemingen uit, dan zien wij dat er nog meer beschikbaarheden zijn welke afnemen zonder dat dit afnemen causaal verbonden is met (de beslissingen over) de produkten. (Het afnemen van de hoeveelheid geld in kas ten gevolge van het betalen van vaste lasten waartoe bijv. de meeste salarissen behoren). Ook dit afnemen mag dan niet in de kostprijzen worden opgenomen. Zo komen wij tot de algemene formulering dat alle verminderingen van beschikbaarheden indien en voor zover die verminderingen onafhankelijk zijn van de produkten — dat zijn dus ex definitie de zgn. vaste „kosten” — niet in de kostprijzen van de produkten mogen worden opgenomen maar voor de beslissingsperiode moeten worden behandeld als verliezen. Alléén variabele kosten zijn echte kosten.

Knelpunt. Een produktiefactor welke een knelpunt vormt dient — als ik het goed zie — altijd te worden behandeld als een tijdgebonden voorraad. Daarvoor moet dan alléén de knelpuntswaarde ³⁾ in de kostprijs worden opgenomen en niet bovendien de vermindering van de voorraad of van andere beschikbaarheden.

³⁾ Zie het artikel „Knelpunten” in „E.-S.B.” van 10 juli 1957.

Dekking. Dikwijls wordt tegengeworpen dat indien de vaste „kosten” niet in de kostprijzen worden opgenomen niet bekend is in hoeverre deze „kosten” goedge maakt worden en dat dus het gevaar bestaat dat zij niet voldoende worden gedekt. Het antwoord is, dat de dekking van de vaste „kosten” — beter nog de vaste lasten en de reserveringen — wel degelijk wordt gezien in de periodieke verlies- en winstrekening. Bovendien — en dat is voor menigeen verrassend — blijkt die dekking in het algemeen groter te zijn indien in de kostprijzen alleen de variabele kosten (inclusief de knelpuntswaarde) worden ingezet en naar de uitkomsten wordt gehandeld, dan dat ook de vaste „kosten” worden ingerekend en naar die uitkomsten wordt gehandeld. Als gezien wordt dat de vaste „kosten” meer verband houden met bijv. de hoeveelheid water welke door de Maas stroomt — die is immers ook afhankelijk van het verlopen van de tijd — dan met de produkten, is dit uiteraard niet zo verrassend meer.

Het lijkt mij goed deze stelling, welke dan toch voor velen nieuw zal zijn, met enkele voorbeelden te demonstreren en daardoor beter te laten aanspreken dan door logische redeneringen alleen, mogelijk is. Liever dan de voorbeelden waarmede dit artikel begon uit te werken — de lezer kan dit uiteraard zelf doen — kies ik thans als demonstratiemateriaal een abonnement op de spoorwegen. Daarbij is het tijdgebonden karakter heel duidelijk, mede omdat een aantal factoren welke bij andere tijdgebonden voorraden de aandacht spreiden zich hier niet voordoen: het abonnement heeft geen restwaarde, kan niet worden overgedragen aan een ander zodat de directe opbrengst-waarde nihil is, en er zijn geen variabele kosten (het houdt geen verbruiksgebonden voorraad in zich). Bovendien kan gemakkelijk een vergelijking worden gedacht met een rittenkaart (verbruiksgebonden duurzaam produktiemiddel) of met een voorraad — ongedateerde — plaatskaartjes (verbruiksgebonden vlottend produktiemiddel).

Nemen wij aan dat twee vertegenwoordigers, M. en L., in de eerstvolgende twintig werkdagen ieder 2.500 kilometer denken te moeten reizen, daarom een maandabonnement kopen en dat een abonnement f. 100 kost. M. berekent dat iedere kilometer hem vier cent kost, nl. de vervangingswaarde van het abonnement (f. 100) gedeeld door het aantal werkeenheden (2.500 kilometer). Hij zal na iedere reis het aantal kilometers \times 4 cent in een potje doen, omdat hij denkt daardoor een goed inzicht te krijgen in het uitkomen van zijn verwachting, om daardoor een fonds te vormen voor het eventueel kopen van een abonnement voor de volgende maand en om tot een naar zijn mening juiste kostprijs te komen. L. heeft dit artikel gelezen en is benieuwd of hij nu aan het einde van de maand meer beschikbaar zal hebben dan M. zonder met die kilometerprijs en dat potje te werken.

Keuze van het produkt. Voor beide vertegenwoordigers doet zich op zekere dag A in de loop van de maand de mogelijkheid voor of 300 kilometer te reizen en f. 30 te verdienen of in de woonplaats te blijven en f. 20 te verdienen. M. redeneert: van de verdiensten ad f. 30 moet ik f. 12 in het potje doen als kosten van het reizen. Netto brengt het reizen dus maar f. 18 op. In mijn woonplaats kan ik f. 20 verdienen zonder dat er gereisd behoeft te worden, dus blijf

ik in mijn woonplaats. L. vergelijkt zonder meer de verdiensten en gaat op reis ⁴⁾.

Keuze van het produktiemiddel. Een andere dag B zullen beiden van plan zijn een reis van 100 kilometer te maken om f. 30 te gaan verdienen. Beiden krijgen het aanbod mee te rijden met een collega in diens auto. Het minste wat daartegenover staat is wel dat zij wat verteringen onderweg betalen, stel voor f. 3. M. zegt: gebruikmaken van het abonnement voor deze reis zou mij f. 4 kosten (100 kilometer à 4 cent). Als ik meerijd kost mij dat maar f. 3, dus spaar ik (verdien ik extra) f. 1 door van het aanbod gebruik te maken. L zegt: het gebruikmaken van mijn abonnement kost mij niets, dus ik ga met de trein.

Basis voor de verkoopprijs. Nog een andere dag C vraagt iemand aan M en L wat zij moeten hebben als zij een dag voor hem op stap gaan. M biedt zich aan voor f. 20 + 4 cent voor iedere kilometer die hij moet reizen. L. biedt zich aan voor f. 24, onverschillig het aantal te reizen kilometers. M wordt op grond van zijn offerte aan het werk gezet op 25 kilometer afstand, dus 50 kilometer heen en weer, en ontvangt daarvoor f. 22. L maakt een reis van 150 kilometer en ontvangt daarvoor f. 24.

Keuze tussen twee toepassingen. Weer een andere dag D kunnen M en L f. 25 verdienen, maar daarvoor moeten zij 150 kilometer reizen. Zij kunnen ook in hun woonplaats blijven en dan f. 21 verdienen. M blijft in de woonplaats, want dat brengt hem netto f. 21 op, terwijl het op reis gaan maar f. 25 — (125 × f. 0,04) = f. 20 netto opbrengt. L gaat op reis omdat er dan f. 25 wordt ontvangen, terwijl in de woonplaats blijven maar f. 21 in het laatje brengt.

Als de maand om is maken beiden de rekening op. Voor de bovengenoemde dagen ziet die er als volgt uit (op de andere dagen van de maand hebben de twee calculatiemethoden — toevallig — tot gelijke beslissingen geleid en waren de opbrengsten dus ook gelijk):

⁴⁾ In dit en de volgende voorbeelden zijn de overige omstandigheden gelijk gedacht. Dit houdt o.a. in dat het totaal van reis- en werktijd steeds gelijk is. Men kan zich dit voorstellen door aan te nemen dat bij het op reis gaan de werktijd korter is omdat een of enkele grote klanten worden bezocht, terwijl in de woonplaats veel kleine klanten moeten worden bewerkt.

De voorraad werkeenheden in het abonnement en het gebruik daarvan is voor M uitgedrukt in kilometers. Dezelfde uitkomsten worden verkregen als de werkeenheden worden uitgedrukt in reizen.

	M			L	
	ontvangsten	reiskosten in potje	overige kosten	netto	bruto-ontvangsten
dag A	f. 20	—	—	f. 20	f. 30
dag B	f. 30	—	f. 3	f. 27	f. 30
dag C	f. 22	f. 2	—	f. 20	f. 24
dag D	f. 21	—	—	f. 21	f. 25
	f. 93	f. 2	f. 3	f. 88	f. 109

M. heeft beschikbaar f. 88 + f. 2 in het potje, dus in totaal f. 90 en dat terwijl M zo braaf en wetenschappelijk heeft gecalculiseerd en steeds het werk heeft gedaan dat de meeste netto verdiensten bracht boven de integrale kosten; terwijl L de vaste „kosten” geheel heeft verwaarloosd, alleen maar heeft gekeken naar de opbrengst (boven variabele kosten) en veel minder heeft gerekend. Of onze vertegenwoordigers hun abonnement zullen verlengen hangt af van wat zij verwachten in die volgende maand met reizen te kunnen verdienen. Maar in ieder geval heeft L meer geld daarvoor beschikbaar en om te reserveren voor een auto — hun beider hartewens — dan M.

Deze voorbeelden, die eenvoudiger zijn dan de gevallen die zich in de praktijk meestal voordoen — hoewel er in de praktijk ook dikwijls eenvoudige gevallen voorkomen —, illustreren de gevaren welke de zgn. integrale calculatie medebrengt, omdat daarin, voor zover het de vaste „kosten” betreft, causale verbanden met de produkten worden gelegd, welke er, zoals wij gezien hebben, in werkelijkheid niet zijn. Het gaat hier maar over kleine bedragen en een korte tijd; in de praktijk zijn die echter dikwijls veel groter en veel langer en daarmee worden de gevaren ook zo veel groter. Bovendien moet er veel meer gerekend worden, hetgeen dus niet alleen vergeefse maar zelfs gevaarlijke arbeid kan zijn, waarbij men maar al te gemakkelijk — figuurlijk — ontspoot. Als L wil afschrijven en daartoe iedere dag bijv. f. 5 in een potje zou doen, onverschillig of er die dag veel of weinig of helemaal niet werd gereisd, blijft hij dezelfde — juiste — beslissingen nemen.

Het verbruiken van verbruiksgebonden voorraden is afhankelijk van ons handelen. Willen wij een eenheid niet gebruiken dan blijft die in de voorraad en is een tijd daarna — als wij hem wel nodig hebben — nog altijd aanwezig. De tijdgebonden voorraden gaan echter op zonder dat wij dat in de hand hebben; iedere (werk)eenheid welke in de vorige minuut is vrijgekomen komt nooit meer terug. De tijd gaat snel gebruikt hem wel!

Rotterdam.

J. VAN DER LINDEN, econ. drs.

Verticale efficiency en verticale kostprijs

(Inleiding bij de opening der (technische) Nederlandse Textieldagen, april 1959 te Arnhem)

Het programma van onderwerpen, dat gedurende deze technische „efficiencydagen” van de Nederlandse textielindustrie en confectie-industrie behandeld zal worden, heeft ditmaal een duidelijke verticale strekking, waarvoor ik de leiding gaarne hulde breng.

Deze strekking, de verticale efficiency der gehele bedrijfskolom, is mij uit het hart gegrepen. Reeds van vóór de wereldoorlog heeft de leerstoel voor de „industriële economie” te Rotterdam een verticale basistheorie, de zgn. relatieve fixatie der bedrijfsinterne produktiefactoren. Het

is niet slechts een theorie van de kwantitatieve verhoudingen maar ook van kwaliteit en kwaliteitsbeheersing, binnen de commercieel mogelijke eindprijs.

Met deze eindprijs staan wij ook al bij de toonbank en hebben wij de produktie in al haar geledingen en de distributie in al haar fasen in één verticaal verband, het verband der gehele bedrijfskolom. Van een voldoende lage eindprijs voor een betreffend produkt hangt het wel en wee van een gehele bedrijfskolom af. Het belang van de ene fase is het belang van de andere fase, want samen vechten zij voor

de collectieve verticale positie van deze bedrijfskolom.

De textielindustrie is een der oudste ter wereld. In een maatschappij met betrekkelijk weinig differentiatie in de consumptie had zij het gemakkelijker dan tegenwoordig. Het welvaartspeel is gelukkig over de gehele wereld gestegen, doch veel meer concurrenten concurreren nu met de textiel om hun deel van de „consumers dollar”, zoals de geïjkte term luidt. Ik noem de radio, de bromfiets, de pick-up, de scooter, reizen en ontspanning in allerlei vormen enz. De textielindustrie over de gehele wereld merkt dit. Zij moet hard vechten om haar deel in de besteding van het inkomen mee te krijgen.

Men kan in dit gevecht alleen succes hebben indien men een goed artikel voor het betreffende doel relatief goedkoop produceert en indien de handelskanalen het relatief goedkoop bij de consument brengen. De optimale efficiency en een lage kostprijs hangen in elke bedrijfsfase (in casu: spinnerij, weverij, finishing en confectie) af van een optimale onderlinge uitbalancerings der produktiefactoren. De grondstof is in dit optimale evenwicht een zeer belangrijke factor.

Een goedkope produktie is alleen te bereiken indien elke voorgaande fase in deze produktie (de grondstofproducent, de spinnerij, de weverij, de finishing en de confectie) het de volgende mogelijk maakt om efficiënt te produceren. In elke fase is een goede grondstof voor het doel en prijs, en vooral een constante grondstof, essentieel.

Wij moeten sterk concurreren en in het algemeen kan voor de „bulk of consumption” alleen een feilloos lopende serieproduktie een voldoende lage prijs geven. Ook bij artikelen in kleinere series speelt kwaliteit en factorbeheersing een enorme rol en voor het steeds belangrijker wordende merkartikel is het een *conditio sine qua non*.

Een efficiënte serieproduktie berust op een prima, zo mogelijk optimale, combinatie en uitbalancerings der produktiefactoren: grondstof, procédé-snelheid (w.o. machine-snelheid), arbeid en omgeving. Op deze factoren en vooral op hun constantheid moet men kunnen rekenen. Het eindprodukt van elke fase is weer de grondstof voor de volgende fase en dus een belangrijke factor in haar eigen berekende evenwicht tussen de produktiefactoren en haar routing en planning. Men dupeert nu een volgende fase hopeloos door haar een inconstante grondstof te leveren of door haar niet op tijd te leveren. Men heeft hiermede ook zichzelf, niet alleen direct, maar ook indirect. Want daardoor verhoogt men de produktiekosten in de volgende fase (en wellicht ook nog in de daaropvolgende) en daarmee de eindprijs aan het einde van de bedrijfskolom. Men zaagt aan de vruchtboom, waarvan allen (ook de delinquent zelf) moeten eten.

Bij een dergelijk betoog, dat begon bij de ruwe katoen, de ruwe wol enz. en de fabrikanten van de man-made fibres, zou men wellicht eerst spinnerijtechnici zien kijken naar de afgezanten van de ruwe katoen en naar A.K.U.-Nijma. Daarna wevers, die met ietwat triomfantelijke blikken naar hun spinners keken. Ik vrees dat zij hiermede iets te voorbarig zouden zijn. Wij gingen immers uit van een zo laag mogelijke verticale eindkostprijs, berustend op een zo groot mogelijke efficiency in alle fasen der bedrijfskolom. En binnen deze bedrijfskolom is het bevorderen van elkaars efficiency bepaald geen eenrichtingsverkeer. Men kan ook als afnemer, bijv. als wever, heel veel doen om zijn leveranciers in staat te stellen efficiënter en goedkoper te produceren.

Zo kan ik mij voorstellen, dat een nuancerings in de

eindkwaliteit van weefsels, op tijd bestellen en overleg over de gezamenlijke efficiency, aan de spinnerij een betere combinatie van orders, grotere series, een veel voordeliger inkoop van grondstoffen enz., mogelijk maakt.

Als wij nog even verder gaan in de bedrijfskolom, een bepaalde weefselbreedte die voor de confectie-industrie op zichzelf het voordeligst is, zou weleens een zodanige verhoging der produktiekosten in weverij en finishing met zich kunnen brengen, dat het gedachte voordeel in de eindkostprijs negatief werd. De laagste totale eindkostprijs kon dan weleens bij een compromis liggen. Het verticaal beperken van commerciële risico's en de verticale visie in de normalisatie kan ik in dit beknopt bestek slechts aanstippen¹⁾.

Ik zou zo verder kunnen gaan tot diep in de distributie toe, maar ons bestek is kort. De wederzijdse aanpassing gaat in de bedrijfskolom bepaald in twee richtingen. Is dit reeds een pleidooi voor een samenwerking in twee richtingen, voor verhoging der efficiency en een lage eindkostprijs, voor de verticale koppeling van researchdiensten (economisch en technisch), als wij in de lijnen der ontwikkeling, in trends denken, dan springt het belang der intensere verticale samenwerking nog meer in het oog.

Wat heeft men bijv. aan een prachtige vinding op het gebied van textielmachines (produkt van de gerichte technische research), indien de grondstofleverancier over zegge 5 jaar niet de grondstof van de kwaliteit die het gedachte machinerendement mogelijk maakt, in voldoende kwantums kan leveren en tegen een prijs waarop het eindprodukt kan concurreren?

Of, op een ander terrein, als voor een bepaalde technische ontwikkeling over vier jaar een heel andere klasse monteurs nodig is en het technische onderwijs kan hen niet leveren omdat er met hen niet tijdig in „trend” is. gepraat? Een analoog voorbeeld is de voorziening met scheikundige ingenieurs over zegge 5 jaar, waar een tijdige oriëntering tussen de K.R.L.-industrie en de T.H. (ingeleid door Rotterdam) naar wij hopen een paar verbrande kleppen onderweg voorkomen heeft.

Men merkt dat wij hier, via een meer short-time verticale efficiency, al terecht gekomen zijn bij de samenwerking van economische en technische research (beide in brede zin), dat er ook de sociale research in betrokken werd en dat wij uitmonden in een verticaal gekoppelde long-time research, de kolom-research in trends. Marktonderzoek in zeer brede zin, wat een schat van gegevens oplevert voor de economische research en de gerichte technische research.

Tot mijn genoegen zag ik, dat in de onderwerpen van deze in wezen verticale conferentie der „Textieldagen” vaak het verband met de Euromarkt werd genoemd. Hadden wij het zoëven over de moeilijkheden welke de bedrijfstak textiel in het algemeen heeft om zijn deel in de „consumers dollar” te krijgen, voor de Euromarkt-textielindustrie geldt het wachtwoord efficiency en vooral verticale efficiency wel in het bijzonder. Overall ter wereld (mede door de uitbreiding der textielindustrie in minder ontwikkelde gebieden) neemt de concurrentie toe, en de wereldexport van textiel neemt af. Wij kennen de publikaties hierover, waarvan ik alleen die van de O.E.E.C. en van Dr. Kroese noem.

In „Industriële overcapaciteit” („E.-S.B.” van 7 november 1956) ben ik op deze „facing competition” nader inge-

¹⁾ Opties, risico's en kostprijzen, „De Naamloze Vennoetschap”, maart 1955. Normalisatie in de textielindustrie, „Economisch-Statistische Berichten”, 18 februari 1953.

gaan in structureel verband en op basis van de structurele kostprijs. De strijd is fel en zal nog feller worden. De Euro-markt is daarvoor slechts in geringe mate een soelaas en de strijd tussen de Europese industrieën onderling wordt zeer hard. Voor Nederland zal in het bijzonder de zgn. overgangsperiode moeilijk zijn. Er zijn over de Euromarkt weer een paar recente rapporten gereed en ik kan niet tot een andere diagnose komen.

Er zijn voor Nederland lichtpunten, zoals ons commercieel kunnen en onze gehardheid in de strijd, want onze textielindustrie heeft economisch in weer en wind buiten gestaan. Aan commerciële aanvalslust ontbreekt het ons ook bepaald niet. Alle drie, factoren die men in een troep

waarmede men te velde moet gaan, gaarne ziet. Maar de beste troep faalt bij een onvoldoende bewapening en een onvoldoende samenhang. Op één punt van deze bewapening, een betere verticale efficiency, heb ik vandaag nog eens gewezen.

Mag ik besluiten met de wens, dat onze troep, onze bedrijfstak, zich de bewapening der verticale efficiency verschafft en dat zij beseft dat alleen een intense verticale samenwerking en samenhang deze mogelijk maakt. Zonder deze verticale samenhang zullen wij het m.i. niet halen. Mèt deze samenhang kunnen we overwinnen. Ik hoop, dat we zullen overwinnen.

Voorburg.

J. WISSELINK.

Europa-bladwijzer

No. 4b

De Europese Economische Gemeenschap.

Bijzonder interessant uit theoretisch oogpunt is het artikel van *S. Dell*, „*Economic Integration and the American Example*”, verschenen in *The Economic Journal* van maart 1959 (blz. 39-54). Deze kundige ambtenaar van de Verenigde Naties onderwerpt de drie voornaamste economische argumenten, die voor de Europese gemeenschappelijke markt zijn aangevoerd, aan een zeer kritisch onderzoek, waarbij hij in het bijzonder tracht aan te tonen dat men zijn standpunt in deze materie niet kan baseren op een klakkeloos aannemen van een analogie tussen West-Europa en de Verenigde Staten. Hij eindigt zijn betoog dan ook als volgt: „It does not follow from the foregoing discussion that arguments for economic integration are necessarily without merit, although a much heavier burden of proof lies upon the supporters of such arguments than has been assumed by them hitherto”.

De juistheid van het eerste argument voor economische integratie, de vergrote mogelijkheid tot specialisatie door massaproductie, trekt hij in twijfel, enerzijds omdat ook de kleine landen een voldoende grote markt blijken te hebben voor zelfs de allergrootste productie-eenheden, anderzijds op grond van de gebleken afwezigheid van correlatie tussen inkomen per hoofd van de bevolking en omvang van de markt (binnenlandse + export).

Het tweede argument — verhoging van de efficiency door intensivering van de concurrentie — komt er even slecht af. Volgens schrijver staat het geenszins vast dat de concurrentie op de geïntegreerde markt van de Verenigde Staten inderdaad sterker en effectiever is dan thans reeds op de gelede Europese markt het geval is. Het laatste argument ten slotte — dat economische integratie het meest efficiënte middel zou zijn om tot een meer gelijkmatige spreiding van produktiviteitsverhogingen en verbeteringen van het inkomen per hoofd te komen — trekt hij sterk in twijfel op grond van de ontwikkeling van de Zuidelijke Staten in de Verenigde Staten; hij concludeert dan ook dat „the American example cannot be held to rule out the danger of economic polarisation in an integrated Western Europe”.

In „*Die Konjunkturpolitischen Probleme der Europäischen Integration*” (Konjunkturpolitik, Zeitschrift für angewandte Konjunkturforschung, 1958, blz. 279-294) toont *Dr. F. Nemschak* (hoofd van het Oostenrijkse Institut für Wirt-

schaftsforschung) aan, dat naarmate de gemeenschappelijke markt werkelijkheid wordt, de ruimte voor nationale conjunctuurpolitiek steeds enger zal worden. De economieën van de zes lid-staten zullen immers steeds meer gaan lijken op communicerende vaten, waarbij het onmogelijk is het niveau in één bepaald nationaal „vat” voor langere tijd te doen afwijken van dat in het andere. *Dr. Nemschak* stelt zich vervolgens de vraag, of de Gemeenschap een centrale conjunctuurpolitiek moet gaan voeren dan wel de coördinatie van het nationaal beleid op dit punt moet overlaten aan de zojuist genoemde automatische krachten, geholpen door een nauw overleg tussen de monetaire en economische autoriteiten van de lid-staten. Schrijver kiest het laatste systeem, omdat de specifieke problemen van ieder land en zijn historisch gegroeide instituten in ieder geval een grote mate van decentralisatie zullen vergen. Voorts zullen bij een grote mate van centralisatie eventuele fouten veel ernstiger consequenties meebrengen. Bij een zekere onafhankelijkheid van de conjunctuurpolitiek daarentegen zullen de gevolgen van beleidsfouten van ieder der lid-staten afzonderlijk elkaar geheel of gedeeltelijk opheffen.

De eerste twee van de periodieke conjunctuurstudies der Europese Commissie („*De economische toestand van de Gemeenschap*”, Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen, 2e jrg., blz. 117-135 en blz. 465-484) zijn niet in alle opzichten geslaagd te noemen. Doordat de materie enerzijds functioneel, anderzijds naar land wordt behandeld, zijn deze studies niet bijzonder overzichtelijk, hetgeen nog wordt geaccentueerd door het gebrek aan korte en duidelijke conclusies. De kwaliteit van de aan de afzonderlijke landen gewijde studies loopt voorts sterk uiteen; ook in andere opzichten ontbreekt een goede coördinatie. Dit neemt echter niet weg dat de studies zeer goede elementen bevatten en in de loop van de tijd zullen kunnen uitgroeien tot een waardevol instrument voor de harmonisatie van de conjunctuurpolitiek in West-Europa.

Het Maandschrift *Economie* heeft de gelukkige gedachte gehad in zijn maart-nummer van dit jaar (blz. 326-340) de inleiding van een rapport af te drukken, dat door het lid van de Eerste Kamer *Mr. Ph. C. M. van Campen* namens de Commissie voor de economische politiek van het Europees Parlement is uitgebracht („*Economische Politiek op lange termijn van de gemeenschappelijke markt*”). Wij noemen deze gedachte gelukkig, omdat door de internationale

organisaties zoveel uiterst interessant materiaal wordt geproduceerd, dat evenwel veelal niet die aandacht krijgt welke het verdient, daar het bedolven raakt onder de papierwinkel van rapporten, verslagen, pamfletten, etc., die niet alle het lezen waard zijn. In deze inleiding geeft Mr. van Campen een knap „bird's eye view” van de macro-economische problematiek in Europees verband. Terecht stelt hij o.a. dat het bewaken van evenwicht op de betalingsbalans belangrijker is geworden, nu de automatische kredietverlening van het E.B.U.-systeem is vervangen door de meer selectieve kredietverlening uit het Europese Fonds. Schrijver juicht deze vervanging toe, doch verbindt hieraan de waarschuwing dat het internationale betalingsmechanisme daardoor meer conjunctuurgevoelig is geworden. Hij wijst derhalve op het toegenomen belang van de conjunctuurpolitiek en pleit in dit verband voor het gebruik van het discountwapen. Hij eindigt zijn inleiding met de waarschuwing: „Naar mijn persoonlijk gevoelen zou men het Keynesianisme nooit zo ver mogen voeren, dat de effectiviteit van het discountwapen aan het schijnschoon van een lage rente zou worden opgeofferd”.

In de *Annales du Marché Commun* van november 1958 (blz. 9-26) heeft *Dr. J. Paridant de Cauwère* een belangwekkend artikel geschreven over „*Le problème des investissements dans le marché commun*”. Zonder al te diep op de betreffende problematiek in te gaan, geeft hij een staalkaart van de gevolgen welke het totstandkomen van de gemeenschappelijke markt zal hebben voor de investeringen. O.i. ziet hij deze gevolgen wel wat erg rooskleurig, ook indiens wij in aanmerking nemen, dat hij uitdrukkelijk waarschuwt voor enkele oorzaken van distorsie, zoals verschillen in fiscale wetgeving en monopolistische praktijken, vooral bij de financiering van de investeringen. Het voornaamste bezwaar dat hij aanvoert, nl. dat de economische integratie niet onbelangrijke „verliezen van kapitaal” zal veroorzaken, is o.i. echter in het algemeen ongegrond: indien een bepaald kapitaalgoed na opheffing van de handelsbelemmeringen niet meer rendabel kan worden geëxploiteerd, was de economische waarde hiervan voordien al fictief, in de zin dat het kapitaalgoed slechts door de kunstmatige bescherming tegen buitenlandse concurrentie rendabel kon zijn.

Begrijpelijkwijze houden de monetaire problemen rond de gemeenschappelijke markt de gemoederen nog in sterke mate bezig. Het te veelvuldig nemen van „vrijwaringsmaatregelen” op grond van betalingsbalansmoeilijkheden (art. 108 en 109 E.E.G.-verdrag) zou immers de gehele gemeenschappelijke markt kunnen ondermijnen. *Pierre Dieterlen* zegt dit op zeer elegante wijze in de eerste zinnen van zijn uiterst belangwekkende studie „*Les tâches monétaires de l'Europe*” (*Bulletin SEDEIS*, Etude no. 709 van 1 december 1958; blz. 1-46) aldus: „*Le Traité de Rome associe des espoirs implicites à des craintes explicites. La proximité de ses clauses de sauvegarde surprendra ses futures exégètes qui, selon l'évolution des événements, auront sujet de les juger vaines, secondaires ou funestes*”.

De drie instrumenten, welke het E.E.G.-verdrag (in de artikelen 104-109) de lid-staten in de hand geeft ter bestrijding van betalingsbalansmoeilijkheden, nl. de wederzijdse bijstand, het treffen van vrijwaringsmaatregelen en de coördinatie van het economisch beleid, worden in het kort besproken in „*Aspects monétaires du marché commun*” (*Revue du Marché Commun*, oktober 1958, blz. 335-343). In dit artikel, welks actualiteit in sommige opzichten door de aan het einde van het afgelopen jaar genomen

monetaire maatregelen is achterhaald, wordt tevens in het kort een verdienstelijk overzicht gegeven van de bepalingen in het E.E.G.-verdrag ten aanzien van de Investeringsbank en het Ontwikkelingsfonds voor de geassocieerde gebieden. Interessanter is echter de bovengenoemde studie van *Dieterlen*, die een scherpe analyse behelst van de monetaire problematiek in de E.E.G. Hij begint met dezelfde verzuchting, die zovelen reeds over zovele gedeelten van het verdrag hebben geslaakt: „... les clauses monétaires se conforment au principe tutélaire des constitutions napoléoniennes: elles sont courtes et obscures”. Na een korte inleiding wordt de monetaire problematiek op bijzonder logische wijze in een viertal etappes behandeld, waarbij achtereenvolgens aan de orde komen de huidige toestand, de doelstellingen, de middelen en de perspectieven. Het zou deze studie te kort doen, indien wij zouden trachten het resultaat daarvan in enkele woorden weer te geven.

Het debat over de wijze waarop, in het kader van de gemeenschappelijke markt, de aanpassing aan verstoringen van het betalingsbalans evenwicht dient te geschieden, blijft de aandacht trekken. Bij diegenen die pleiten voor een systeem van vrije wisselkoersen, heeft zich thans gevoegd *L. B. Yeager* („*Exchange rates within a common market*”, in *Social Research*, winter 1958, blz. 415-438). Als één der grootste voordelen van een dergelijk systeem ziet hij het feit, dat het wisselkoersmechanisme de bestaande tendentie tot verstarring van lonen en prijzen (vooral in neerwaartse richting) tot op zekere hoogte zou kunnen compenseren. Op grond van deze stelling, waaraan de schrijver o.i. al te veel gewicht hecht, pleit hij voor het behoud van de monetaire autonomie der afzonderlijke E.E.G.-landen en derhalve tegen het totstandkomen van een munteenheid in Europa.

In de november- en december-nummers van de *Revue du Marché Commun* (no. 8 en 9 van 1958, resp. blz. 378-385 en 429-437) is het verslag verschenen van een door de *Crédit Lyonnais* gehouden enquête in de voornaamste Franse industrieën met betrekking tot haar perspectieven in de Euromarkt. Van deze zeer gedetailleerde studie zij slechts vermeld, dat de verwachtingen, ondanks het algemeen uitgesproken oordeel dat de prijzen van de Franse industriële exportproducten gemiddeld ongeveer 10 pCt. boven die van hun Europartners lagen (N.B. dit was vóór de recente devaluatie van de frank met 17,55 pCt.!), voor het merendeel der industrieën niet ongunstig waren. Door rationalisatie en specialisatie dacht men deze achterstand zonder devaluatie te kunnen inhalen, hetgeen dus zou betekenen dat de Franse industrie door de devaluatie reeds een zekere voorsprong heeft gekregen en deze op de genoemde wijze nog zou kunnen vergroten. Reden voor verzet tegen economische associatie met de overige O.E.E.S.-landen, of voor een beroep op ontsnapingsclausules, lijkt dus thans voor Frankrijk niet langer aanwezig!

In het rapport van het Tilburgs Economisch Sociologisch Instituut, „*De betekenis van de Europese integratie voor de Nederlandse wollenstoffenindustrie*” (100 blz., 1958), wordt op zuiver theoretische gronden berekend welke invloed de afschaffing van de interne invoerrechten, de opbouw van het gemeenschappelijk buitentarief en de sociale harmonisatie in de E.E.G. zullen hebben op het afzetpatroon van de Nederlandse wollenstoffenindustrie.

Ondanks deze en andere meer gespecialiseerde studies die reeds op dit gebied zijn verschenen, ontbreekt nog een duidelijk globaal inzicht in de verschuivingen, welke het totstandkomen van de Euromarkt zal veroorzaken in het

productiepatroon van de Nederlandse industrie. In Europa-bladwijzer no. 2 b (zie „E.-S.B.” van 10 december 1958, blz. 977) wezen wij in dit verband reeds op een artikel van Liesner in het Economic Journal van juni 1958, waarin een ingenieuze methode wordt toegepast om de relatieve concurrentiepositie van de verschillende groepen Engelse uitvoerprodukten te bepalen in het kader van een Europese vrijhandelszone. Deze methode hebben *I. E. G. van der Boor* en *A. F. Veldkamp*, verbonden aan het Economisch Instituut van de Groninger Universiteit, thans toegepast op de Nederlandse industrie in de Euromarkt („*De concurrentiepositie van 82 Nederlandse uitvoerprodukten bij de aanvang van het inwerkingtreden van de Euromarkt*”, De Economist, april 1959, blz. 257-283). Voor een bespreking van de methode en van de uitkomsten, evenals van de grote beperkingen, welke aan de betekenis van deze uitkomsten moeten worden opgelegd, kunnen wij slechts verwijzen naar het artikel zelf.

In een bijzonder helder en vlot geschreven artikel „*Euromarkt en de Duits-Nederlandse Vervoercontroversen*” (Maandschrift Economie, februari 1959, blz. 241-256) heeft *Drs. H. J. H. Janssen* afgerekend met het warrig denken van de „klassieke” school der Duitse vervoerseconomen en hun „gemeinwirtschaftlich” geöriënteerde theorieën. Daar deze opvattingen in het kader van de Euromarkt een levensbelang van Nederland raken, is het van het grootste gewicht dat vooral de recente geschriften van deze school — *Drs. Janssen* vraakt in dit verband met name de reeds in vorige Europa-bladwijzers genoemde geschriften van *Dr. Heeckt* en *Prof. Dr. Napp-Zinn* (zie „E.-S.B.” van 3 december 1958, blz. 955) — grondig worden bestudeerd en waar nodig bekritiseerd. In zijn kritiek tegen de „gemeinwirtschaftliche” opvatting sluit de heer *Janssen* zich aan bij het recente S.-E.R.-advies en bij het in 1958 verschenen werk van de Duitse hoogleraar *A. Predöhl*, „*Verkehrspolitik*” (deel 15 van „*Grundriss der Sozialwissenschaft*”, Göttingen).

In dit verband dient tevens genoemd te worden de interessante gedachtenwisseling welke plaatsvond in de aflevering van november 1958 van „*Wirtschaftsdienst*” over problemen van verkeersintegratie, die zich voordoen in het kader van de Euromarkt. Deze discussie is uitgesponnen en verdiept in een in dezelfde aflevering van de *Wirtschaftsdienst* opgenomen artikel van *Dr. K. Kühne*, „*Kernprobleme der Verkehrsintegration*” (38e jrg., Heft 11, blz. 633-644). Zo er iets uit al deze discussies duidelijk naar voren komt, dan is het wel het volkomen gebrek aan overeenstemming over bijna elk denkbaar aspect van de verkeersintegratie, waarvoor ook, zoals bekend, het E.E.G.-verdrag niet veel houvast biedt.

Onder de titel „*Sociale zekerheid van migrerende werknemers in Europees verband*” bespreekt *G. A. M. van Gussenhoven* in het Sociaal Maandblad *Arbeid* van 25 maart 1959 (blz. 200-213) de verordeningen nos 3 en 4 van de Raad van de E.E.G. inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers. De schrijver, van wie wij in de vorige Europa-bladwijzer reeds een kort artikel over ditzelfde onderwerp aankondigden, behandelt in dit opstel voorgeschiedenis, werkingsfeer, vorm en inhoud van deze verordeningen. Dat zij reeds invloed hebben op in de praktijk zich voordoende rechtsvragen toont *Mr. F. Salomonson* aan in *Ned. Jur. Blad* 1959, blz. 301-304.

Belangstellenden in het sociale verzekeringswezen doen er goed aan kennis te nemen van het geschrift „*Forderungen an die Krankenversicherung unserer Zeit — Sozial-politische*

Aufgaben der europäischen Wirtschaftsgemeinschaft” (109 blz., Bielefeld 1958), dat het verslag bevat van de in oktober 1958 gehouden vergadering van het „*Gesellschaft für Versicherungswissenschaft und -gestaltung*”.

De Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf publiceerde een „*Advies inzake het vestigingshoofdstuk van het verdrag tot oprichting van de E.E.G.*” (19 blz., 's-Gravenhage 1959).

De conclusies luiden o.a. dat de opzet van de in het advies behandelde Nederlandse vestigingswetgeving niet gewijzigd behoeft te worden en dat zich bij de uitwerking van de vestigingsbepalingen bijzondere vraagstukken voordoen, voortvloeiende uit de functie van bepaalde bedrijfstakken. Zo heeft vrijheid van vestiging voor het vervoer geen zin zonder vrije toelating tot het verlenen van diensten!

Prof. Dr. Dr. h. c. Fritz Baade publiceerde als nr. 4 van de „*Schriftenreihe zum Handbuch für Europäische Wirtschaft*” een belangrijke studie over „*Die Deutsche Landwirtschaft im Gemeinsamen Markt*” (209 blz., Baden-Baden, 1958). De schrijver, die directeur is van het bekende Institut für Weltwirtschaft te Kiel, geeft na een algemene inleiding over het E.E.G.-verdrag o.a. een analyse van de huidige ontwikkeling van landbouw en veeteelt der zes E.E.G.-landen en een overzicht van de marktpositie van hun belangrijkste agrarische produkten. Tot slot volgt een prognose van de vermoedelijke situatie voor Duitsland in „het Europa van 1975”. De schrijver noemt Nederland en Zweden als voorbeeld van landen, waar men het vraagstuk der te kleine improductieve landbouwbedrijven goed heeft aangepakt. Hij rekent voor de zes landen op een omschakeling van 6 à 7 mln. agrarische tot industriële werkkrachten, hetgeen zelfs tot verandering van landschap zal leiden, nl. door prijsgeving van marginale landbouwgronden, speciaal in bergachtige streken.

De Duitse Minister van Landbouw, *Dr. h. c. Heinrich Lübke*, schrijft in *Aussenpolitik* (1959, blz. 160-167) over „*Innen- und Aussenwirtschaftliche Wirkungen einer europäischen Agrarpolitik*”. Al moet met kracht de structuur van de kleine en middelgrote landbouwbedrijven worden verbeterd, zo kan daarnaast nog geen afstand worden gedaan van markt- en prijspolitieke maatregelen.

Aan de „*Perspectieven voor de landbouw in de Euromarkt*” (203 blz.) is het boek gewijd van *C. Boon*, *A. de Tavernier* en *G. Geens*, dat als no. 7 in de reeks van het Centrum voor Economische Studiën der Katholieke Universiteit te Leuven is uitgegeven. Na een vluchtig overzicht van de landbouwartikelen in het E.E.G.-verdrag geeft het boek een beschrijving van de voor de voornaamste produkten bestaande situatie, gevolgd door een aanbeveling voor het ten aanzien van elk daarvan in het kader van het verdrag te voeren beleid. Hierop volgt nog een algemeen hoofdstuk over het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Het werk blinkt meer uit door een veelheid van gegevens dan door diepgang van studie.

Lezers, die de Italiaanse taal beheersen, wijzen wij op de in 1958 door de „*Banca e Credito Agrario*” uitgegeven bundel „*Alguni Studi sull'agricoltura e sul credito nell'organizzazione della Comunità Economica Europea*” (141 blz., met een losbladig resumé in het Frans van 9 blz.). De samensteller, *Oreste Pieroni*, directeur-generaal van de Banco di Sardegna, en een zevental andere schrijvers behandelen voornamelijk de juridische aspecten van de landbouw en het landbouwkrediet in de E.E.G.

Van belang voor lezers met een enigszins gespecialiseerde belangstelling is het artikel „*La Place des Pays Africains de*

la Communauté sur le Marché des Produits Tropicaux", verschenen in La Documentation Française (Notes et Etudes Documentaires no. 2.485) van 22 november 1958. In een zestiental bladzijden worden achtereenvolgens de huidige positie en de vooruitzichten van de voornaamste exportproducten van dit gebied — koffie, cacao, plantaardige oliën, bananen, tropische houtsoorten en katoen — besproken. De algemene conclusie van deze studie is, dat de E.E.G. voor de Franse overzeese gebiedsdelen gunstige perspectieven biedt met betrekking tot vrijwel alle exportproducten.

Een meer algemene beschouwing over de verhouding tussen de E.E.G.-landen en de geassocieerde gebieden, met name ten aanzien van de investeringen, behelst het artikel „Les investissements dans les pays et territoires d'outre-mer associés à la C.E.E.; politique générale et méthodes" van M. Beaulieu (in Revue du Marché Commun, november 1958, blz. 391-401). De verschillende methoden, welke thans door de E.E.G.-landen bij de uitvoering der investeringsprojecten in hun overzeese gebiedsdelen worden gevolgd, zijn door Beaulieu aan een kritisch onderzoek onderworpen, waarbij hij vooral de markante verschillen tussen de Franse en de Belgische wijze van aanpak belicht.

In samenwerking met het Internationaal Belasting Documentatie Bureau gaf R. Mees en Zn. het boekje uit getiteld: „Fiscus en N.V. in West-Europa" (Rotterdam 1959, 56 blz.). Dit overzichtelijk geschrift beoogt enig licht te werpen op de vraag hoe het met de belastingdruk in de E.E.G.-landen is gesteld. De vergelijking, waarin ook het Engelse belastingstelsel is betrokken, is beperkt tot de directe belastingen, welke een naamloze vennootschap treffen; zij geeft in een soort momentopname een beeld van de belastingdruk in de zeven landen voor een N.V. met een bedrijfsvermogen van bepaalde grootte, een bepaalde omzet en een bepaalde winst, welke deels wordt uitgekeerd, deels in het bedrijf blijft. De samenstellers, wier heldere uiteenzettingen een goede indruk geven van de ingewikkeldheid van deze materie, waarschuwen met klem, dat ten aanzien van de belastingdruk „het maken van vergelijkingen zonder met de concrete omstandigheden rekening te houden, niet mogelijk is".

Tot dusverre is in de Europa-bladwijzer nog geen speciale aandacht geschonken aan publikaties, waarin de demografische situatie in de bij de verschillende Europese organisaties betrokken landen aan de orde wordt gesteld en in verband wordt gebracht met de economische en sociale ontwikkeling in deze landen. Ook dit onderwerp verwaarlozen de schrijvers echter niet. Hubert d'Hérouville treft in „Marché commun et problèmes démographiques" (Etudes et conjoncture, september 1957, blz. 905-918), een vergelijking tussen de groei van de totale bevolking en van de beroepsbevolking. In het algemeen vormt de verdere veroudering een niet te miskennen probleem. Frankrijk komt bovendien evenals ons land te staan voor een grote aanwas van de beroepsbevolking ten gevolge van de na-oorlogse hoge geboortecijfers. In een volgende studie, „Réflexions sur la croissance" (Etudes et conjoncture, november 1958, blz. 987-1104) gaat deze zelfde schrijver nader in op de voortdurende wisselwerking tussen demografische en economische groei voor afzonderlijke landen en groepen van landen binnen en buiten Europa. A. Sauvy stelt in „Marché commun et problèmes de population" (Droit Social, februari 1958, blz. 94-96) met name de concurrerende positie van de gemeenschappelijke markt ten opzichte van de wereldmarkt aan de orde en wijst op de noodzakelijke heroriën-

tering van de economische activiteiten in de afzonderlijke landen, wil er voldoende werkgelegenheid zijn. Hij brengt daarbij ook de beroepsopleiding en de migratieproblemen onder de aandacht.

De twee laatstgenoemde vraagstukken vormen eveneens het thema in „Demographic trends in Western Europe and their implications for the employment market" (International Labour Review, vol. 75 (1957), blz. 137-142).

Van de verschillende problemen, verband houdend met „L'avvenire demografico dei paesi della Comunità Economica Europea" (Rass. Statist. Lav. ITA, januari-april 1958, blz. 3-20), noemt S. Symogyi de migratie als een vraagstuk, waarvan de oplossing voor de verschillende landen niet in dezelfde richting zal kunnen gaan en waarvoor bijzonder overleg noodzakelijk is.

Op een meer beperkt territorium slaat het artikel van T. van den Brink over de „Demografische structuur en ontwikkeling in de Beneluxlanden" (Benelux Kwartaalbericht, jrg. 2 (1958), no. 5, blz. 1-11). Met de in beiderlei opzicht voor Nederland t.o.v. België en Luxemburg bestaande afwijkingen zal bij het streven naar verdere economische en sociale integratie tussen de drie landen terdege rekening moeten worden gehouden.

Juristen wijzen wij op „Le Marché Commun et le Droit Public" (199 blz., Sirey 1959), geschreven door de reeds eerder in de Europa-bladwijzer genoemde hoogleraar uit Toulouse, Louis Cartou. In deze heldere, doch beknopte studie toont de auteur aan, dat de juridische figuren en begrippen, gebruikt in het nationale publieke recht, in vele opzichten in het E.E.G.-verdrag terug te vinden zijn.

In een hoofdartikel over „De mededingingsbepalingen van de E.E.G." in het Ned. Juristenblad van 18 april jl. (blz. 309-318) geeft Mr. W. Dommering nog eens een overzicht van de voornaamste twistvragen, welke rondom deze bepalingen zijn gerezen.

Ten slotte vermelden wij nog het door de N.V. Uitg. Mij. Kluwer gepubliceerde maandelijks „Euromarkt Nieuws". Deze publikatie bevat telkens korte artikelen over actuele, voor de praktijk van belang zijnde, vraagstukken met betrekking tot de E.E.G., welke zich gemakkelijk laten lezen.

Leiden. EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Onmiskenbaar maakt de geldmarkt de laatste tijd een periode van krapte door. Enkele symptomen hiervan zijn de verhoging van het callgeldtarief met $\frac{1}{4}$ pCt. tot $1\frac{1}{2}$ pCt., de daling van het saldo van de banken bij De Nederlandsche Bank tot f. 360 mln., d.i. ca. f. 70 mln. beneden het verplichte saldo, en het feit dat de door de Bank verleende voorschotten voor het eerst in twee maanden een aanmerkelijke toeneming te zien hebben gegeven.

Voor de krapte die is ingetreden zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. In de eerste plaats is de vakantieperiode aangebroken, welke hoge eisen aan de bankbiljetten-circulatie, en dus ook aan het saldo der banken bij De Nederlandsche Bank, pleegt te stellen. Een tweede factor is de zuigkracht van het buitenland met zijn aan-

merkelijk hogere geldmarkt-tarieven. In dezelfde richting werkt de vraag van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten naar kasgeldleningen. Deze factor, behoeft weliswaar de geldmarkt niet krapper te maken, maar op de rente kan zij wel degelijk van invloed zijn. Zo is het tarief voor 3-maands kasgeldleningen opgelopen tot $2\frac{3}{8}$ pCt., na enkele weken geleden nog 2 pCt. te hebben bedragen.

Dan zijn er nog verschillende gebeurtenissen die hun schaduw vooruit werpen. Zo zal 1 juli a.s. de storting op de $4\frac{1}{4}$ pCt. staatslening moeten plaatsvinden, waarmee f. 400 mln. is gemoeid. De inschrijfkantoren zullen evenwel ook aan hun verplichtingen kunnen voldoen door inlevering van per 16 juli en 30 juli vervallend schatkistpapier, waarvan f. 494 mln. uitstaat. Voor zover van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt, betekent dit dat vooruit wordt gelopen op de verruiming die anders door aflossing van het papier op de vervaldata zou zijn ontstaan. Ten slotte zullen in de komende maanden de belastingbetalingen hun invloed gaan uitoefenen; in april werd bijv. voor f. 542 mln. aan aanslagen, de kohierbelastingen betreffende, opgelegd.

Het zal interessant zijn te zien of De Nederlandsche Bank onder de huidige omstandigheden gebruik zal maken van de mogelijkheden die de vorige week besproken aanvulling van de openmarktportefeuille biedt om overmatige geldmarkttruimte te absorberen. Overigens is een nieuwe vergroting van deze „masse de manoeuvre” in het verschiet, en wel in verband met de verhoging van het Nederlandse quotum in het I.M.F. van \$ 275 mln. tot \$ 412,5 mln. Van dit bedrag zal de Staat 75 pCt. in de vorm van niet overdraagbaar renteloos schatkistpapier ter beschikking stellen; het resterende — f. 130,6 mln. — moet in goud worden voldaan. De Staat zal dit goud bij De Nederlandsche Bank kopen tegen

N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN EINDHOVEN

Door de periode van expansie, welke het concern doormaakt, is het geboden ook de personeelbezetting van de centrale organen hierbij aan te passen.

De afdeling, waarvoor thans functionarissen worden aangetrokken, werkt in nauw contact samen met de internationaal gerichte verkoopafdelingen en heeft tot taak bepaalde commerciële activiteiten te ondersteunen. Hieronder vallen werkzaamheden, welke kunnen worden samengevat onder de begrippen marktanalyse en documentatie, planning, prijscalculatie, operationresearch, bevoorradings- en bestelsystematiek en budgettering.

Teneinde de harmonische opbouw van de bezetting niet te verstoren, wordt er naar gestreefd hieraan op verschillende niveaus uitbreiding te geven.

Zo is deze oproep met name bedoeld voor hen, die mede door opleiding, zelfstudie en ervaring, in staat zijn leiding te geven. Ze moeten tevens in „team-verband” werkzaam kunnen zijn.

Gezien het karakter van de onderneming is het onontbeerlijk op dat niveau te beschikken over mensen, die als basisopleiding tenminste een H.B.S. of Gymnasium hebben doorlopen. Daarnaast is belangstelling in bedrijfseconomische en/of statistische richting, welke tot uitdrukking is gekomen in middelbare of universitaire studie op dat gebied, als een vereiste te beschouwen.

Aan mensen met praktische ervaring op bovengenoemde gebieden zal de voorkeur worden gegeven; onze gedachten gaan hierbij in het bijzonder uit naar medewerkers, die over voldoende souplesse en fantasie beschikken om bestaande werkmethoden aan te passen aan de zich steeds wijzigende omstandigheden.

In overeenstemming met deze gedachten, menen wij, dat in het algemeen toekomstige functionarissen tussen 28-35 jaar oud moeten zijn.

Volledige sollicitatiebrieven kunnen worden gezonden naar de afdeling Personeelzaken, Willemstraat 20, Eindhoven, onder ESB 59183.

betaling van schatkistpapier. Het effect van deze transactie is, zoals in de Memorie van Toelichting bij het desbetreffende wetsontwerp wordt opgemerkt, „een gedeeltelijke omzetting van de liquide deviezenreserves van De Nederlandsche Bank in secundaire deviezenreserves van de Staat”. Immers, de verhoging van het quotum gaat gepaard met een verhoging van het Nederlandse trekkingsrecht op het I.M.F. met \$ 170 mln. tot \$ 516 mln.

De kapitaalmarkt.

De Amerikaanse aandelenkoersen hebben in de verslagweek een flinke daling ondergaan. Als concrete oorzaken hiervan werden genoemd dat het thans geldende tarief voor de vennootschapsbelasting in het 1 juli aanvangende begrotingsjaar geen verlaging zal ondergaan, en voorts, dat er sprake van is dat de Regering met een wetsvoorstel zal komen om een wijziging te brengen in het renteplafond ad $4\frac{1}{4}$ pCt., dat voor langlopende staatsleningen van toepassing is. Een dergelijke wijziging zou het de Regering mogelijk maken een aantrekkelijke obligatie te emitteren, waardoor het écart tussen het rendement op obligaties en dat op aandelen nog groter zou worden dan thans reeds het geval is. Deze factoren hebben kennelijk meer gewicht in de schaal gelegd dan het gunstige nieuws omtrent produktie-omvang en bedrijfsresultaten, hetwelk velen aanleiding geeft tot de opvatting dat er een nieuwe hoogconjunctuur voor de deur staat.

Op het Damrak is de ontwikkeling in New York uiter-aard merkbaar geweest, zij het dan ook dat verschillende aandelen in de verslagweek per saldo nog een flinke koersstijging vertonen. Dit is een weerspiegeling van het feit, dat het, wat de buitenlandse vraag betreft, de laatste tijd stellig niet meer alleen de Amerikaanse beurs is die hier toonaangevend geacht kan worden. De belangstelling voor onze aandelen komt ook van Europese zijde.

Op ons Hoofdkantoor te Amsterdam vacceert de functie van

commercieel assistent

Hij zal tot taak krijgen de leiding van de Horeca- en Bakkerijsector van ons bedrijf op een breed terrein van commerciële en organisatorische vraagstukken ter zijde te staan en actuele vraagstukken zelfstandig tot beslissingsrijpe voorstellen uit te werken.

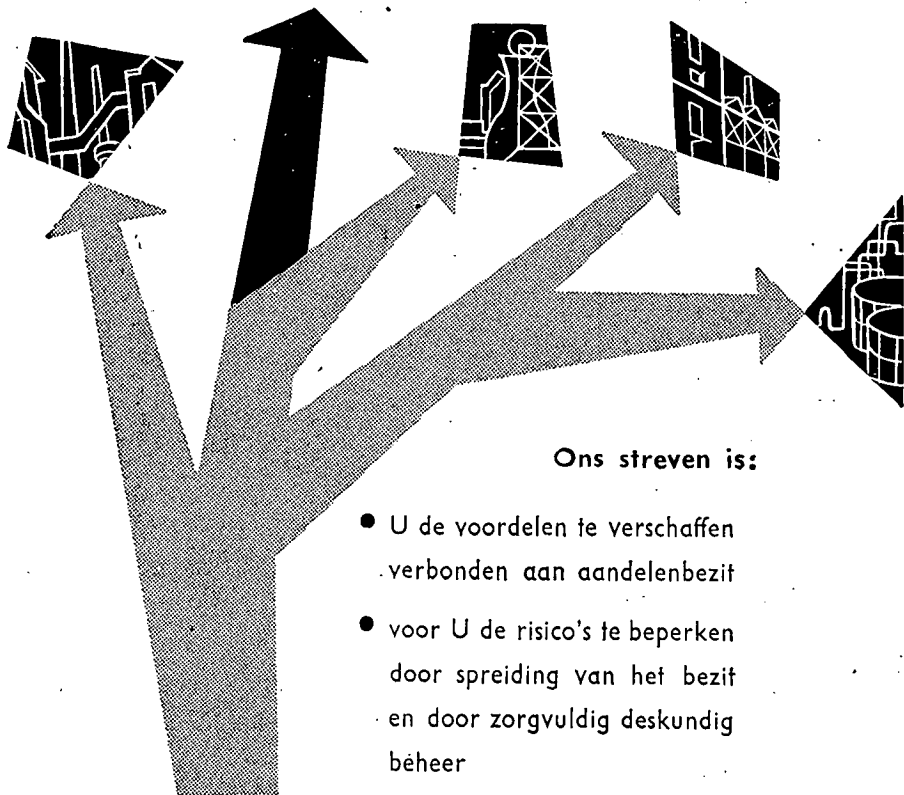
Vereist zijn:

- meerjarige bedrijfservaring in commercieel-organisatorische werkzaamheden;
- kennis van organisatieleer en bedrijfseconomie;
- goede, algem. ontwikkeling;
- leeftijd omstreeks 30 jaar.

Sollicitaties met vermelding van leeftijd, opleiding en ervaring, voorzien van een recente pasfoto te richten aan de afdeling Personeelszaken der N.V. Hema, Ruysdaelstraat 49, Amsterdam.

HEMA

een veilige belegging

Ons streven is:

- U de voordelen te verschaffen verbonden aan aandelenbezit
- voor U de risico's te beperken door spreiding van het bezit en door zorgvuldig deskundig beheer

Vraagt inlichtingen bij Uw bankier of Uw commissionair in effecten of bij de

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

Westersingel 84 - Rotterdam

In de obligatiesector is duidelijk van dalende koersen sprake. De nieuwe staatslening eindigde de verslagweek op 97¹⁵/₁₆ pCt., d.i. 5⁵/₁₆ pCt. onder de emissiekoers. Het ziet er thans langzamerhand naar uit, dat het bepalen van het voor inschrijving met contanten beschikbare bedrag op f. 400 mln. voor de markt te veel is geweest. Het is verleidelijk deze gang van zaken in verband te brengen met de hiervoor gereleveerde vraag van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten naar kasgeldleningen. Deze zal onder de huidige omstandigheden alleen dan met een emissie kunnen komen, indien het rendement niet onaanzienlijk boven dat van de — qua koersvorming — mislukte staatslening zou liggen. De daling van de kapitaalmarktrente, zoals die zich gemeten aan het bij emissies geboden rendement sedert begin 1958 heeft voltrokken, zou dan evenwel een einde hebben genomen, al dan niet voorlopig. Het is begrijpelijk dat men hierover weinig enthousiast is, en liever een beroep van de B.N.G. op de kapitaalmarkt nog wat uitstelt. Pas naderhand zal kunnen blijken, of hier al dan niet van een stuisvogelpolitiek sprake is geweest.

Hoe dit ook zij, naarmate men langer wacht met de consolidatie van de gemeentelijke vlottende schulden, die eind maart nog f. 1.272 mln. bedroegen, alsmede met het aantrekken van langlopende leningen voor nieuwe investeringen, en in plaats hiervan tot financiering met kasgeldleningen zijn toevlucht neemt, zal des te sterker het gevaar dreigen dat een herhaling zal optreden van het gebeuren in 1957.

Met betrekking tot de emissiemarkt kan melding worden gemaakt van een tweetal „dubbele emissies”, gepaard gaande met introducties. In beide gevallen — Duyvis' en Dekkers — zullen zowel aandelen als obligaties worden aangeboden. Bovendien zal het aandelenassortiment worden vergroot door de introductie en emissie van aandelen in het grootwinkelbedrijf Schuitema.

Adverteer
in „E.-S.B.”

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	29 mei 1959	5 juni 1959
Algemeen		255	299	299
Internat. concerns		375	434	434
Industrie		174	219	218
Scheepvaart		151	153	154
Banken		138	166	170
Indon. aand.		103	127	127

Aandelen		f. 183,20	f. 164,60	f. 164,40
Kon. Petroleum		452	581 ¹ / ₂	584 ¹ / ₂
Unilever		493 ³ / ₄	668 ³ / ₄	648 ³ / ₄
Philips		262	348 ³ / ₄	364 ³ / ₄
A.K.U.		341	524	515
Kon. N. Hoogovens		193	244 ³ / ₄	250
Van Gelder Zn.		158 ¹ / ₂	148 ³ / ₄	162 ³ / ₄
H.A.L.		253 ¹ / ₂	285	295 ³ / ₄
Amsterd. Bank		131 ¹ / ₂	148 ³ / ₄	156 ¹ / ₂
Ver. H.V.A. Mij-en				

Staatsfondsen		59%	63	61
2 ¹ / ₂ pCt. N.W.S.		90 ¹ / ₂	92 ¹ / ₂	93 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. 1947		87 ¹ / ₂	88	87 ³ / ₄
3 ¹ / ₂ pCt. 1955 I		88 ¹ / ₂	90 ¹ / ₂	90 ³ / ₄
3 pCt. Grootboek 1946		90 ³ / ₄	91 ¹ / ₂	91 ⁵ / ₈
4 ¹ / ₂ pCt. Dollarlending		99 ¹ / ₂	100 ¹ / ₂	100 ⁵ / ₈

Diverse obligaties		90%	93	94%
3 ¹ / ₂ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI		91 ¹ / ₂	87%	87 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III		89	91 ¹ / ₂	91 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. Nederl. Spoorwegen		95	96%	96 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. Philips 1948		83 ¹ / ₂	88	87 ³ / ₄
3 ¹ / ₂ pCt. Westl. Hyp. Bank		110	111%	111 ¹ / ₂

New York		588	645	630
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials				

M. P. GANS.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 31 mei 1959

Kas, Kassiers en Dag- geldleningen .. f	72.315.325,86	Kapitaal	f 49.000.000,-
Nederlands		Reserve	22.000.000,-
Schatkistpapier ..	505.000.000,-	Bouwreserve	1.000.000,-
Ander Overheidspapier ..	36.159.558,99	Deposito's op Termijn ..	418.220.430,-
Wissels	81.982.146,80	Crediteuren	791.426.766,40
Bankiers in Binnen- en Buitenland	84.855.486,34	Geaccepteerde Wissels ..	376.065,41
Effecten, Syndicaten en Waarden	85.767.516,68	Door Derden	
Prolongaties en Voor- schotten tegen Effecten ..	35.141.796,90	Geaccepteerd	12.340,97
Debiteuren	399.997.374,57	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen ..	31.266.003,73
Deelnemingen (incl. Voorschotten) ..	7.082.400,37		
Gebouwen	5.000.000,-		
	<u>f 1.313.301.606,51</u>		<u>f 1.313.301.606,51</u>

GROTE FINANCIËLE INSTELLING TE AMSTERDAM

vraagt voor haar afdeling

BELEGGINGEN

JONGE ENERGIEKE KRACHT

Vereisten:

economisch onderlegd
goed stylist en
interesse voor beleggingsvraagstukken.

Zij, die reeds praktisch werkzaam zijn geweest op het terrein van beleggingsonderzoek, genieten voorkeur.

Brieven met volledige inlichtingen onder no. E.-S.B. 29-1, postbus 42, Schiedam.

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken vraagt: een jong

ECONOMISCH DOCTORANDUS

sociaal-economische studierichting, voor werkzaamheden op het gebied van de Europese economische samenwerking. Aanstelling is mogelijk als adjunct-referendaris of referendaris tweede klasse (salarisgrenzen f 471,— — f 889,— p.m., excl. huurcomp. en vakantieuitkering, afhankelijk van leeftijd en ervaring). Eigenhandig geschreven soll. inhoudende volledige gegevens omtrent vooropleiding, eventuele praktijk, referenties e.d., alsmede pasfoto onder no. 1153/7188 te richten aan het bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, Den Haag.

Deze topfunctionaris verdient een topsalaris maar ... kan hij ook bogen op een voldoende pensioenregeling?

Veelal niet! Hij moge dan al opgenomen zijn in de voor de overige werknemers getroffen voorziening doch deze blijkt doorgaans te gering in verhouding tot zijn inkomen. Hij ontvangt evenwel een zodanige beloning voor zijn arbeid dat hij geacht kan worden financieel in staat te zijn zelf de toekomst voor zich als ook voor zijn na te laten betrekkingen in geval van zijn vooroverlijden veilig te stellen hetzij door zelf-sparen dan wel door het aangaan van een levensverzekering.

In deze opvatting nu is een kentering gekomen en de oorzaken daarvan zijn niet ver te zoeken. De zware tol die de fiscus speciaal van de hogere inkomens heft en de steeds stijgende kosten van levensonderhoud zijn wel de voornaamste. Deze maken het voor hogere functionarissen steeds moeilijker de benodigde gelden voor de verzekering van hun toekomst af te zonderen.

In werkgeverskringen wordt er dan ook steeds meer toe overgegaan voor het onmisbare leidinggevende personeel - waarbij ook nog al eens in het geval van een naamloze vennootschap de directie zelf wordt betrokken - een aparte pensioenregeling op te zetten los van de voorziening voor de andere werknemers.

Ter waarborging van deze aanspraken nu verdient een verzekeringsovereenkomst alleszins aanbeveling!

R. Mees & Zoonen zullen in hun hoedanigheid van assurantiemakelaars voor belangstellenden gaarne vrijblijvend een voor de werkgever, zijn staf en de fiscus aanvaardbaar en ook praktisch uitvoerbaar plan voor dussdanige regelingen uitwerken. De plaats van de assurantiemakelaar immers is en blijft die tussen de vragers naar en de aanbieders van verzekering vanwaar hij kennis van het vak en het bedrijf alsmede wetenschap op het terrein van het recht, de fiscale en sociale wetgeving aan neutraliteit en objectiviteit paart.

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM - AMSTERDAM - 'S-GRAVENHAGE - DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN - ALBLASSERDAM